

ZMĚNY V ÚZEMNĚ SPRÁVNÍ ORGANIZACI NA OSTRAVSKU V LETECH 1945 - 1960

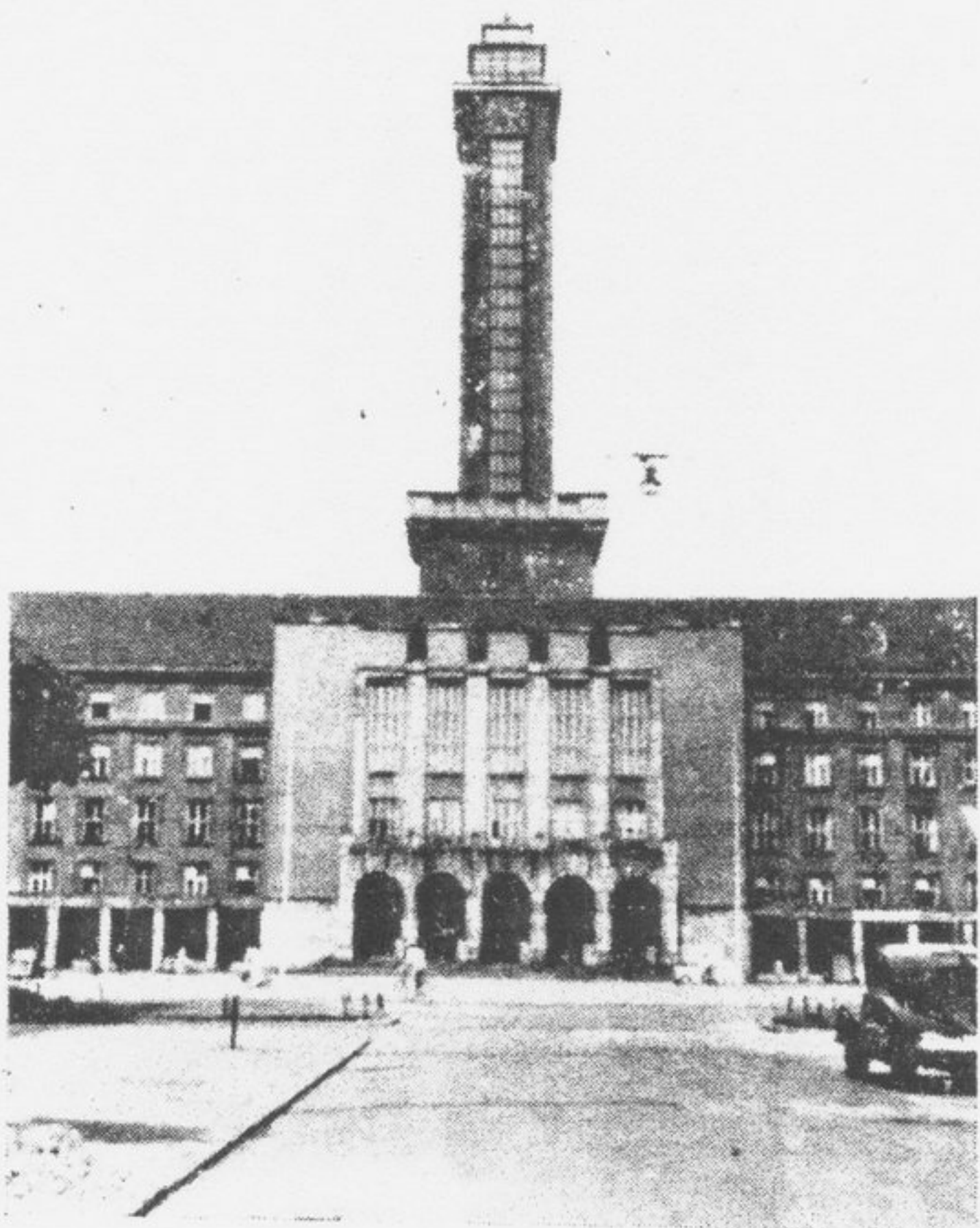
I. ČÁST (1945 - 1948)

VILÉM PLAČEK

Po skončení druhé světové války byly stanoveny obvody obcí, správních okresů a zemi podle stavu k 29. září 1938 s tím, že správu obcí a těchto územních svazků vykonávaly namísto okresních, městských a obecních úřadů národní výbory. V některých případech bylo žádoucí ponechat stav vzniklý v době nesvobody, resp. přikročit po osvobození k určitým změnám.

Tak tomu bylo i na území, které v této stati sledujeme. Moravská Ostrava a Opava se staly statutárními městy. Pro obvod Slezska a tři okresů moravských — Moravská Ostrava, Místek a Nový Jičín, tvořících homogenní hospodářský celek, byla ustavena expozitura Zemského národního výboru (dále ZNV) v Mor. Ostravě. Územně správní změny, k nimž došlo v době nesvo-

body v obvodě okresů Frýdku, Místku a Moravské Ostravy, byly ponechány v platnosti i nadále. Původně působily vedle sebe samostatně Okresní úřad ve Frýdku pro okres Frýdek a Okresní úřad v Místku pro okres Místek. K 1. červnu 1942 byly oba okresy sloučeny v jeden politický celek — nejprve pod názvem Okresní úřad v Místku, k 1. lednu 1943 Okresní úřad

OSTRAVSKÁ RADNICE - SÍDLO MORAVSKOSLEZSKÉHO ZNV - EXPOZITURY V OSTRAVĚ / REPROFOTO B. BEILOVÁ

ve Frýdku. Jelikož toto spojení bylo hospodářsky, komunikačně i jinak prospěšné, bylo po osvobození rozhodnuto na tomto stavu nic neměnit. Dekretem prezidenta republiky z 27. října 1945 bylo sloučení obou okresů definitivně potvrzeno — nyní s názvem okres Místek. V roce 1956 byl tento okres konečně přejmenován na Frýdek-Místek. Po osvobození vznikaly národní výbory jak v obcích, které byly sloučeny s Moravskou Ostravou v roce 1924, tak i v roce 1941, třebaže se zde dalo předpokládat jejich osamostatnění. Tyto národní výbory vznikly v těchto obcích vlastně neoprávněně, neboť podle vládního nařízení ze dne 5. května 1945 měl být na území města ustaven pouze jeden národní výbor. A ještě v létě 1945 byla řešena otázka odloučení obcí, připojených k Moravské Ostravě v roce 1941. Obvod města Moravské Ostravy z 5. května 1945 byl legalizován až dekretem prezidenta republiky ze dne 27. října 1945 čís. 121/1945 Sb. Tímto dekretem staly se Moravská Ostrava a Opava statutárními městy, tzn. městy s působností ONV podřízenými přímo ZNV, expozituru v Moravské Ostravě. Nejzávažnější správní změnou, k níž po skončení druhé světové války na území, které v této stati sledujeme, došlo, byl vznik expozitury moravskoslezského ZNV v Ostravě, a to na základě usnesení vlády republiky Československé z 15. května 1945. Uzákoněna byla tato expozitura dekretem prezidenta republiky ze dne 27. října 1945. Pod její správu připadly okresy: Bílovec, Bruntál, Fryštát, Frývaldov, Hlučín, Nový Jičín, Krnov, Místek, Opava-

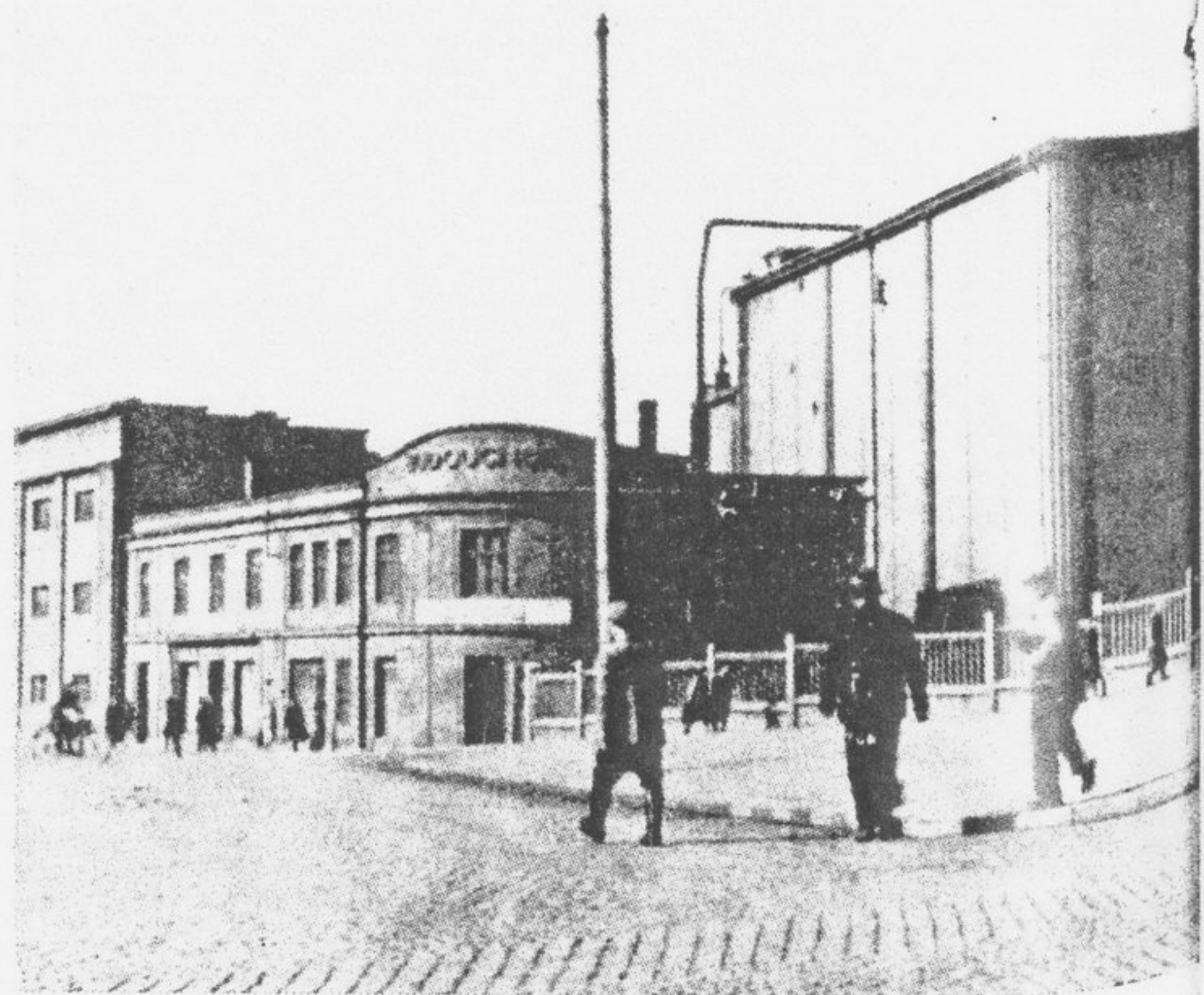
venkov a Český Těšín. Dále statutární města Ostrava a Opava. Ve čtyřech okresech (Bruntál, Frývaldov, Hlučín a Krnov) působily zpočátku Okresní správní komise, v okrese Hlučín dokonce až do roku 1947. Oblast zemské expozitury, představující v roce 1947 4,3 % území republiky a čítající 812.530 obyvatel, dodávala z celostátní těžby uhlí 75 %, koksu 92,5 %, surového železa 80 %, surové oceli 66 %, váleného zboží 73 %, na výrobě vagónů byla zastoupena 35,5 %, osobních a nákladních aut 46 %. Vynikající byl podíl i v jiných průmyslových odvětvích. Mimořádně velký hospodářský význam Ostravska a Slezska spolu s jejich složitými otázkami správními, politickými, národnostními a národně bezpečnostními byly těmi hlavními důvody, které přiměly vládu, aby Slezská národní rada byla přetvořena v ZNV, expozituru v Ostravě s působností v obvodu uvedených okresů.

Vznik ostravské expozitury byl ovšem určitým provizoriem, který vyvolával od samého počátku rozpory a neshody mezi Ostravou a Brnem, podmíněné tím, že v určitém smyslu byla ostravská expozitura samostatným ZNV a v jiném smyslu zase nikoliv. Původní názor Brna, že ostravská expozitura nemá být ničím než jeho pomocným orgánem, neobstál. Nepodařilo se však ani prosadit, aby se tato expozitura přeměnila v plnoprávný ZNV v Moravské Ostravě. Nakonec se zástupci rady ZNV v Brně a expozitury ZNV v Ostravě dne 22. října 1945 dohodli, aby do doby, než Ústavodárné národní shromáždění rozhodne definitivně o otázce slezské samosprávy, byl ustaven jednotný ZNV moravskoslezský se dvěma větvemi brněnskou a ostravskou. Ve společných orgánech, tj. ve společném plénu, společné radě a společném předsednictvu měly se nadále řešit pouze ty věci, které jsou oběma větvím společné, kdežto všechny ostatní věci, týkající se pouze jedné části, měly si řešit obě větve samy. Ovšem ani teď neztratila ostravská expozitura podoby přechodné a dočasné s komplikacemi, které měly zde negativní vliv na výkon veřejné správy. Forma zemské expozitury byla zvolena jako určitý kompromis, resp. ústupek představitelům Čs. strany lidové a některým dalším členům vlády, kteří si nepřáli plnoprávnou slezskou samosprávu, museli však uznat, že zvláštní problém Slezska a Ostravska se dají stěží zdárně a úspěšně řešit přímo z Brna. A toto přechodné kompromisní

řešení bylo už samo o sobě zdrojem četných sporů a nedorozumění mezi Brnem a Ostravou, a to tím spíše, že na obou stranách nechyběly ani straníko-politické, prestižní a jiné odstředivé regionální zájmy. Podstatou těchto neshod bylo na jedné straně úsilí, aby ostravská expozitura byla věcně a osobně vybavena tak, aby svůj úkol mohla plnit úplně samostatně, tedy bez ZNV v Brně, a snaha zabránit tomu, že ostravská expozitura dělala více, než podle dohody dělat má, na straně druhé. Některé skupiny brněnských odpůrců ostravské expozitury — v čele s předsedou ZNV Frant. Loubalem, vedoucím činitelem Čs. strany národně socialistické, byli vlastně pro její likvidaci. Přitom mezi těmi, kdož patřili k přívržencům ostravské expozitury a její případné přeměny v samostatný zemský orgán, byli mnozí pro vytvoření vlastní slezské samosprávy se sídlem v Opavě. O tento požadavek se nejdůsledněji zasazovala Čs. strana lidová. KSČ byla vehementně pro zachování a další rozvoj ostravské expozitury a zpočátku pro slezskou samosprávu — ovšem jenom potud, pokud to nebylo v rozporu se zájmy Ostravy, které dávala přednost před Opavou.

Až do roku 1927 tvořilo Slezsko samosprávnou jednotku ve svých historických hranicích. Teprve v roce 1927 zákonem o organizaci politické správy č. 125 Sb. byla její samospráva omezena, neboť s účinností od 1. 12. 1928 došlo ke sloučení Slezska s Moravou v zemi Moravskoslezskou. Stalo se tak hlavně z důvodů národnostních, které po odsunu Němců z Československa po roce 1945 odpadly. Podle výsledků sčítání lidu z 1. prosince 1930 bylo v zemi Moravskoslezské ze 100

AREÁL DRUŽSTVA BUDOUCNOST V OSTRAVĚ / REPROFOTO B. BEILOVÁ

Obvod Moravskoslezského zemského
národního výboru Brno, expositury
v Ostravě v letech 1945 - 1948

československých státních příslušníků 22,8 osob německé národnosti, kdežto ve slezských okresech jako Opava 43,2, Krnov 94,9, Frývaldov 95,9 a Bruntál dokonce 97,7. Spojení Slezska s Moravou pokládali tudíž přívrženci Slezska za zatímní, poměry vynucený stav. A tak nepřekvapuje, že Slezská národní rada, ustavená v květnu 1945, prohlásila se 5. května 1945 za Zemský národní výbor pro Slezsko a širší Ostravsko, tedy pro Slezsko a tři moravské okresy Místek, Nový Jičín a Moravskou Ostravu, tvořící se slezskými okresy přirozený národohospodářský, kulturní a zásobovací celek. Československá vláda legalizovala tento stav, jak už také víme, kompromisně zřízením expositury ZNV v Ostravě. Přívrženci slezské samosprávy spatřovali v rozhodnutí vlády první důležitý krok na cestě k tomuto cíli, a to tím spíše, že vládní činitelé slibovali při nejrozumnějších příležitostech, že Slezsko svou samosprávu dostane. Pro dosažení samostatnosti Slezska konaly se na různých místech (Opava, Nový Bohumín, Orlová, Karviná, Frýštát) manifestace, které vyvrcholily v neděli dne 23. září 1945 v táboru lidu na památné Ostré hůrce, jehož se zúčastnilo dle tiskových zpráv na 100.000 Slezanů i Moravanů. Po banskobystřických oslavách prvního výročí Slovenského národního povstání to byla největší manifestace, jakou zažila osvobozená republika. Na závěr tohoto mohutného shromáždění zavázali se přítomní Slezané přísahou, že budou svorně stát při sobě, žádat samosprávu své země, hlásit se k ČSR a žádat zpět kraje Horního Slezska, Ra-

tibořska, Hlubčicka a Kladska. Požadavek plné obnovy slezské zemské samosprávy byl tedy v roce 1945 nesporně více méně obecným požadavkem slezského lidu. S odvoláním na tuto přísahu byly v dalších letech — prakticky až do února 1948 — podnikány kroky k realizaci uvedeného požadavku. Dokazovalo se, že slezský lid má svůj charakteristický ráz, který mu byl vtisknut dlouholetým vývojem na pohraničí, prolínáním živlu českého s německým a polským, a také tvrdými boji národnostními a hospodářskými. Nejdůsledněji postupovala v tomto směru Čsl. strana lidová, která spatřovala záruky československé státní jednoty — při plném respektování slovenské svébytnosti — v třech tradičních zemských celcích. Slezská národní rada zaslala ještě 26. ledna 1948 ZNV, exposituře v Ostravě, memorandum, v němž se mimo jiné dožaduje obnovení země Slezské a poukazuje na to, že tento požadavek je možno uplatnit při realizaci jak krajského, tak i zemského zřízení. „Obnovení země Slezské (s případnou územní úpravou v oblast expositury ZNV) poskytuje možnost realizace obojího hlediska krajského i zemského zřízení a možnost stát se tak ideálním správním

útvarem, odpovídajícím historickým a zároveň hospodářským, sociálním a kulturním potřebám zemského a současně i regionálního celku.“ A plenární zasedání ONV Opava-venkov projednalo dne 20. února 1948 obsah tohoto memoranda a přijalo rezoluci, v níž vyjadřuje „rozhodnou vůli slezského lidu po vlastní samosprávě a jeho víru, že jeho oprávněný požadavek bude splněn“. To však již na prahu události, které měly na řadu let zásadně ovlivnit i řešení této otázky.

* * *

Chceme-li se náležitě zorientovat v problematice územní a správní reformy, provedené v našem státě k 1. lednu 1949 — ovšem v podmínkách obvodu expositury ZNV v Ostravě, je nutno se alespoň přehledně seznámit s názory a postoji jednotlivých politických stran, vlády, ústavodárného národního shromáždění a dalších institucí, které této reformě předcházely a tou či onou měrou ji připravovaly. Na Ostravsku, kde fungovala celkem úspěšně expositura ZNV, byly v letech 1945 až

1948 uvedené názory a postoje proti jejich celostátnímu spektru poněkud odlišné. Právě existence této expozitury, která byla, jak víme, určitým provizoriem a předmětem sporů mezi Ostravou a Brnem, vrhala pronikavější světlo na požadavek decentralizace a demokratizace veřejné správy, který byl tehdy přijímán v republice více méně obecně. Přitom odpor některých politických stran proti župnímu neboli krajskému zřízení, prosazovanému KSČ, byl v obvodu ostravské expozitury menší nebo dokonce nulový — právě proto, že zkušenosti s expoziturou ZNV v Ostravě, která se pokládala za jakýsi prototyp budoucího krajského zřízení, nebyly vcelku špatné. A tak docházelo k tomu, že se zde požadavky na župní neboli krajské zřízení prolínaly s návrhy na samostatný ZNV a na vyřešení dosavadního prozatímního, provizorního stavu. Tak tomu bylo zejména v první etapě bojů o prosazení župního neboli krajského zřízení, a to u politických představitelů z oblasti Slezska a Ostravska. U KSČ se ovšem již i v tomto období požadavek plné samosprávy Slezska spojoval s oňmi třemi okresy (Místek, Nový Jičín a Mor. Ostrava), které byly připojeny v rámci obvodu ostravské expozitury k okresům slezským. Toto první období skončilo již v měsíci únoru 1946, kdy se KSČ připravovala na

tento náš názor prorazí, je pravděpodobné, že se Opava stane župním městem."

Nemělo by smyslu široce připomínat, jak komunisté jakožto nejrozhodnější zastánci krajského zřízení tento požadavek předkládali a prosazovali, neboť je to problematika velmi detailně popsaná, ale je otázka, zda i správně zhodnocená. Připomeňme si alespoň, že požadavek odstranění zemských a jejich nahrazení župními nebo krajskými národními výbory se objevuje ve vnitrostranické diskusi před VIII. sjezdem KSČ, na samotném VIII. sjezdu KSČ, dále ve volebním provolání KSČ a i v původním návrhu vládního programu, v tzv. Budovalském programu třetí vlády NF Čechů a Slováků, schváleném v parlamentě dne 11. července 1946. V tomto původním návrhu, o kterém bylo jednáno na zasedání ÚV KSČ 30. května 1946, byla zmínka, že se vláda vyslovuje pro župní zřízení. Tato pasáž se nakonec do vládního programu nedostala, neboť při jednání o složení vlády vyskytly se námitky národních socialistů, lidovců a slovenských demokratů. Požadavek likvidace zemského zřízení a jeho nahrazení zřízením krajským nebo župním našel pochopitelně místo i v programovém prohlášení předsedy ZNV, expozitury v Ostravě, na pololetních sjezdech ONV a v neposlední řadě

PREZIDENT BENEŠ S CHOTÍ NA NAVŠTĚVĚ V OBLASTI ZEMSKÉ EXPOZITURY V ROCE 1946 / REPROFOTO B. BEILOVÁ

kého centralismu, a že nyní je nutno uskutečnit decentralizaci, a to právě ve formě župního nebo krajského zřízení. Občanům se mělo umožnit, jak se zdůrazňovalo, aby si mohli své záležitosti vyřizovat ve svém župním či krajském sídle. Konkrétnější zdůvodnění této územní a správní reformy nalezne-

ING. VLADIMÍR CHAMRAD, PŘEDSEDA ZNV - EXPOZITURY V OSTRAVĚ / REPROFOTO B. BEILOVÁ

ANTONÍN DOBEŠ, MISTOPŘEDSEDA ZNV - EXPOZITURY V OSTRAVĚ / REPROFOTO B. BEILOVÁ

JOSEF KOTAS, PŘEDSEDA NÁRODNÍHO VÝBORU MĚSTA OSTRAVY / REPROFOTO B. BEILOVÁ

svůj VIII. sjezd. Ostatně Klement Gottwald, když 16. února 1946 navštívil město Opavu, hovořil již zcela otevřeně o tom, že KSČ staví požadavek, aby bylo zrušeno zastaralé zemské zřízení a aby bylo nahrazeno župním nebo krajským zřízením. Přitom si neodpustil lichotivou poznámku na adresu Opavanů: „Když

v ústavně právním výboru ÚNS, v němž se jednalo o přípravě nové ústavy. Komunisté prosazovali při každé vhodné příležitosti uvedený požadavek a odůvodňovali jej tím, že země jako správní jednotky měly význam, když šlo o hájení státoprávních zájmů českého národa, tedy v době vypjatého rakous-

me v již zmíněném programovém prohlášení předsedy ZNV, expozitury v Ostravě, inž. Vladimíra Chamráda, který patřil v našem regionu k nejzanícenějším bojovníkům za prosazení uvedené reformy. Šlo o to vytvořit místo zemských celků oblasti, „v nichž bude možno plánovitě usměrňovat výstavbu

nového sociálního řádu". Nové správní jednotky měly figurovat na podkladě hospodářsko-sociální struktury kraje, a to tak, „aby všechny veřejné zájmy byly správně koordinovány a uvedeny v soulad se zájmy hospodářskými, sociálními, kulturními, případně i etnickými". Kompetence národních výborů se měla tedy značně zvýšit a rozšířit, přičemž měly být likvidovány samostatné ústřední orgány s různými pobočkami (pracovní úřady, finanční úřady, různé úřady či orgány distribuční, školní rady, inspektoráty aj.). Novým národním výborům měla tedy být podřízena téměř úplná a souhrnná péče o veřejné věci. Jestliže decentralizace je nutným důsledkem demokracie, pak tato decentralizace a tedy i demokracie získaly ovšem v předpokládaném pojetí nový obsah. KSČ šlo s krajským zřízením nepochybně také o to, aby s těmito pružnějšími menšími celky byly vytvořeny příznivější podmínky pro posílení centrálního řízení. Na jedné straně mělo dojít k rozšíření pravomoci národních výborů, na straně druhé však také k posílení centrálních prvků řízení v ekonomické, ale i jiné sféře. Jiné politické strany, zejména lidová, národně socialistická a demokratická strana se stavěly proti tomuto pojetí decentralizace a tedy i proti krajskému zřízení.

Čs. strana lidová obhajovala

klidného vnitropolitického vývoje, stejně jak strážce nedílnosti a celistvosti státního území republiky. Toto stanovisko obsahoval i jejich program schválený na sjezdu, který se konal v dubnu 1946. S velmi zajímavými názory vystoupil v červenci 1947 v ZNV B. Kubalec, člen tohoto orgánu za Čs. stranu lidovou a pozdější předseda ONV v Hlučíně. Otázka krajského či zemského zřízení není podle něho nejdůležitější otázkou. „Co by bylo platné formální rozdělení dosavadního zemského celku na tři oblasti a ZNV na tři KNV, kdyby jim bylo upíráno na kompetenci a pro řadu speciálních záležitostí zřizovány další centrální úřady." První otázkou pro Kubalce je zjednodušení, decentralizování a tím právě zdemokratizování a zpevnění veřejné správy. Má zato, že v tomto ohledu může vláda ukázat svou dobrou vůli i při stávající organizaci samosprávy, a že povinnosti představitelů naší samosprávy není tedy vésti boj pro nebo proti krajskému či zemskému zřízení, nýbrž prosazovat při vypracování ústavy zvýšení a rozšíření kompetence samosprávných svazků a revidování legislativy, na jejímž základě vznikly úřady a orgány veřejné správy, které oklešťují kompetenci samosprávných sborů.

Čs. strana národně socialistická byla rovněž proti krajskému zřízení a pro upevnění zem-

DR. JAN HOMOLA, PŘEDSEDA ONV OPAVA-VENKOV / REPROFOTO B. BEILOVÁ

důsledně zachování zemského zřízení. Platilo to o představitelích této strany vůbec a o opavském volebním kraji zvláště. V požadavku krajského zřízení spatřovala stranicko-politické zájmy KSČ, kterým nedůvěřovala. V zemském zřízení, které se podle přesvědčení lidovců osvědčilo, spatřovali záruku dalšího

VLADIMÍR MAŘÁDEK, PŘEDSEDA NÁRODNÍHO VÝBORU MĚSTA OPAVY / REPROFOTO B. BEILOVÁ

ského zřízení vytvořením zemských sněmů a zemských vlád. Zvláště aktivním odpůrcem zemské expozitury v Ostravě, která byla stavěna jako jakýsi prototyp KNV, byl prof. Frant. Loubal, někdejší předseda ZNV v Brně a přední činitel Čs. strany národně socialistické. Ovšem vedoucí činitelé někdejší ostrav-

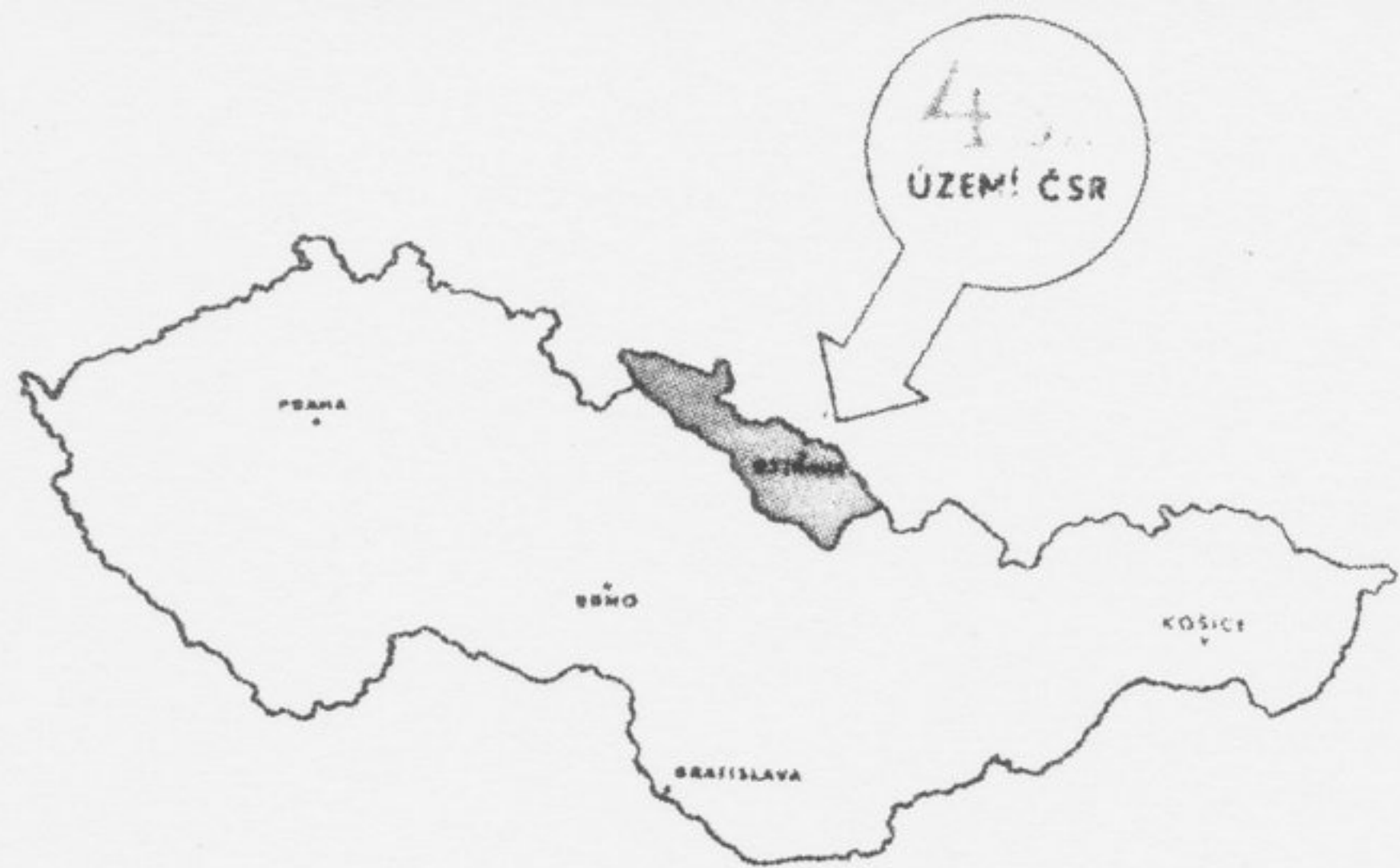
Slezská národní rada	
se ustavila jako zemský národní výbor pro Slezsko a širší Ostravsko a ujal se veřejné své činnosti dne 5. května 1945 v Mor. Ostravě a 10. května 1945 v Opavě.	Dr. Karel Riha: věci právní na Těšínsku.
Její revoluční složení bylo:	Antonín Hořínek: repatriace Slezanů, vedení informativní kanceláře.
Josef Bilan-Sinovsky: věci předsednické, styk s vládou, ústředními úřady a Rudou armádou, věci dělnické.	MUDr. Otakar Dymek: styk s vládou a s ústředními úřady v Praze.
Alois Lamla: vedení ústřední úředovny.	Andělín Sulík: styk s úřady v Brně.
Václav Veselý: intervenční záležitosti, styk s národními výbory ostravskými, věci dělnické, soc. péče.	František Karliček: finanční referát.
Alois Cervenka: věci školské, styk s okresními národními výbory na východ. Moravě.	Richard Blažej: referát živnostenský a péče o válkou poškozené drobné lidi na Opavsku, Hlučinsku a Kravařsku.
Joža Vochala: vedení sekretariátu, styk s okresními národními výbory ve Slezsku, tisk a informace, věci zemědělské a součinnost při zásobování, repatriace a kolonizace.	Adolf Fuchs: styk s místními úřady.
Bohumil Marek: věci osvětové a tiskové, záležitosti úřednictva.	Dr. Král: společné věci kulturní pro Slezsko a Ostravsko.
Vladimír Coufal: referát zásobování a zajištění většího zemědělského majetku německého a kolaborantského.	Váleček: školství pohraničních území.
Dr. Jar. Klimeš: referát pro věci Opavské a Hlučinské.	Ad. Polášek: školství pohraničních území.
Antonín Krůta: referát pro věci Těšínska.	František Svoboda: dopravní referent.
Dr. Adolf Tichý: věci právní a ústavní.	Adolf Muraš: styk s pohraničními částmi Těšínska.
	Jiří Macura: komunikační.
	P. Biolek: duchovní věci církve katolické na Opavsku a Hlučinsku.
	P. Heger: duchovní věci diecese vratislavské.
	Alex. Winkler: věci církve evangelické.
	Bohumil Peřer: referent pro turistiku, lázeňství a cestovní ruch.
	Jan Mokroš ml.: záležitosti mládeže.

SLOŽENÍ SLEZSKÉ NÁRODNÍ RADY / FOTO B. BEILOVÁ

Dne 26. května 1946 konaly se volby do Ústředního národního shromáždění.	2. Za Československou stranu lidovou:
Vládním nařízením ze dne 27. května 1946, číslo 120 Sbírky, nařídila vláda republiky Československé podle čl. 3 ústavního dekrety pres. repub. čís. 18/1944 — Úředního věstníku, že se národní výbory obnoví podle poměru hlasů odevzdaných politickým stranám při těchto volbách.	1. Jaroslav Špunda, řídící učitel, Ostrava;
Na obvod Moravskoslezského zemského národního výboru expozitury v Ostravě připadlo 19 mandátů. Byli zvoleni:	2. Bohuslav Kubalec, řed. měšť. školy, Hef u Hlučína;
1. Za komunistickou stranu Československa:	3. František Hanzelka, odb. učitel, Hodslavice;
1. Ing. Vladimír Chemrád, architekt, Frýdek-Místek;	4. Vilém Pavlík, disponent, Čes. Těšín.
2. Viktor Linhart, rysovač, Ostrava;	
3. Alois Šuráň, rolník, Staré Město, okr. Bruntál;	3. Za Československou sociální demokracii:
4. Evžen Holuša, kovodělník, Opava;	1. Jan Topinka, tajemník Revirní rady, Ostrava;
5. Frant. Cimner, ředitel měšť. školy, Petřvald;	2. Antonín Krůta, řid. učitel v. v., Karvinné;
6. Josef Krejza, elektromontér, Třinec;	3. Vladislav Korna, řed. Budoucnosti, Ostrava;
7. Dr. Jindřich Štýbar, finanční komisař, berní správa, Ostrava.	4. František Bernkopfl, řid. učitel, Bilovec.
	4. Za Československou stranu národně socialistickou:
	1. Antonín Dobeš, ředitel gymnasia, Ostrava;
	2. Elbl Leopold, revisor zem. drah, Nový Bohumín;
	3. Matlášek Josef, pošt. úředník, Krnov.
	4. Arnošt Brunner, ředitel odb. školy pro žensk. povolání, Místek.

POSLANCI ÚNS Z OBVODU EXPOZITURY / FOTO B. BEILOVÁ

ské Kotkovy župy a osobně župní důvěrník prof. Ant. Dobeš, který byl místopředsedou ZNV, expozitury v Ostravě, tvrdý kurs v prosazování zemského zřízení nesdílěl. Jako vedoucí činitel ostravské expozitury si uvědomoval potřebnost a funkčnost správního orgánu ve Slezsku a Ostravsku se sídlem v Ostravě. Jinak se národní socialisté dožadovali, aby podřízenost národních výborů ministersvu vnitra a resortním ministrům byla zavedena jen v některých případech, výslovně stanovených zákonem. Za základní požadavek jakékoliv reformy pokládali jednotu organizace veřejné správy na celém území republiky, tedy i na Slovensku. Zvláštní zmínku zasluhují názory Vladimíra Mařádky, opavského primátora a činitele národně socialistické strany. Opavský kraj této strany se rovněž velmi agilně exponoval za samostatnou slezskou samosprávu se sídlem v Opavě. Obdobně jako lidovec B. Kubalec neviděl hlavní problém v tom, zda u nás má být zřízení krajské či zemské, nýbrž v tom, zda budou centrální úřady ochotny se vzdát velké části své pravomoci ve prospěch nižších veřej-

CO DÁVÁ OBLAST ZEMSKÉ EXPOSITURY REPUBLICE

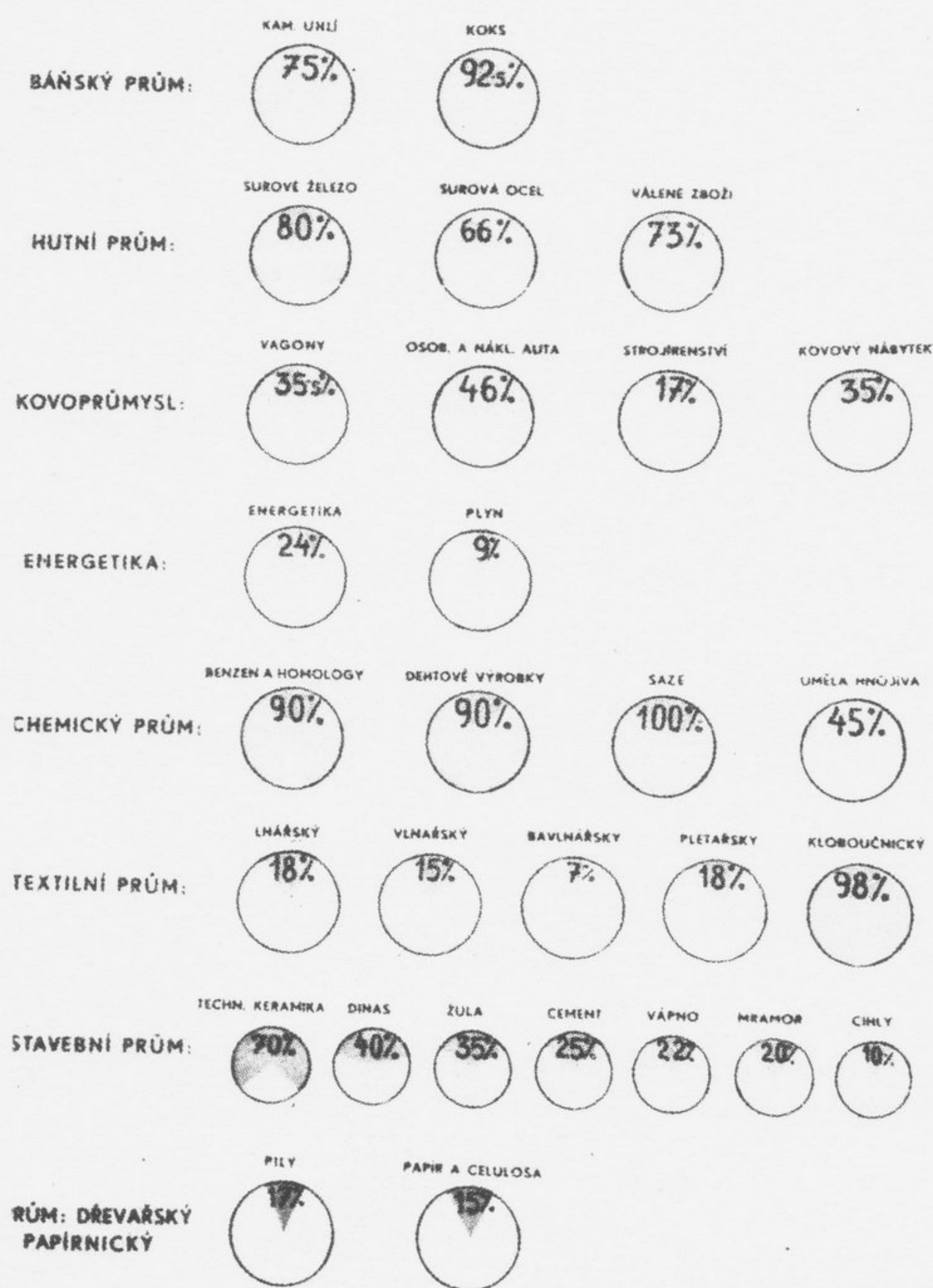

FOTO B. BEILOVÁ

nosprávních svazků. Teprve později, ukáže-li se potřeba, se mělo přejít k organizační decentralizaci. Nesouhlasil s uváděnými argumenty ve prospěch krajského zřízení jako cesty k přiblížení se správy k lidu. Dokazoval, že důsledná decentralizace by to vyřešila bez tvoření krajů, neboť do krajského či zemského města by se jezdilo jako k odvolací instanci. Nezdálo se mu také, že vymezení krajů by mělo vycházet z hospodářských ukazatelů. Upozorňoval, že je nutno brát v úvahu i takové faktory jako kulturu, jazykovou sounáležitost (nářečí), tradice apod.

Postoj Čs. sociální demokracie k otázce územně správní reformy nebyl jednoznačný. V roce 1945 se na svém listopadovém sjezdu vyslovila pro župní zřízení, později zaujímaly různé skupiny odlišné názory, celkově byla však spíše pro zachování zemského zřízení. V obvodu ostravské expositury se ovšem v obou volebních krajích, tedy ve volebním kraji ostravském

i opavském, vyslovila pro krajské zřízení.

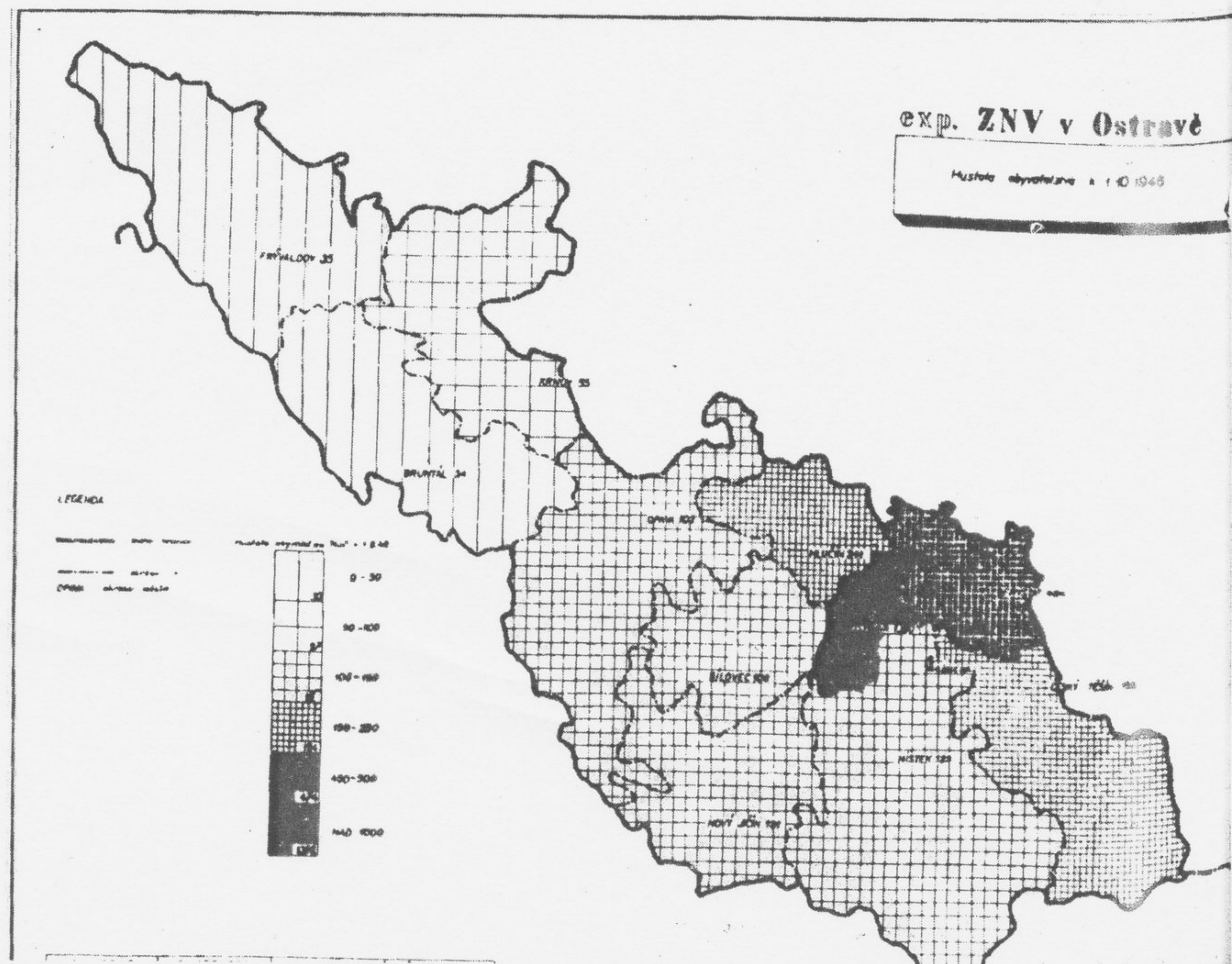
Připomeňme si ještě názor prezidenta republiky dr. E. Beneše na sledovanou otázku, který vyslovil při své návštěvě Brna v červenci 1946. I když nechtěl svým definitivním vyjádřením předbíhat stanovisku parlamentu, pokládal přesto za nutné poznamenat, že v tomto případě jde „v podstatě o účelné, moderním požadavkům vyhovující uspořádání správy celého státu“. Přitom upozorňoval, že tato případná reforma by měla využít zdravého regionalismu, jinde faktorů komunikačních, vodohospodářských, uzpůsobení půdy, předpokladů hospodářských, kulturních atd. Dále upozorňoval na závažný aspekt sledované problematiky, na který se v dalších letech ku škodě věci zapomínalo. Náležitou pozornost mu nevěnovali v minulosti ani badatelé — specialisté na tuto problematiku. Vzhledem k závažnosti prezidentova vyjádření jej ocitujeme v doslovném znění: „S touto otázkou a s demokratickým zřízením vůbec úzce souvisí snaha po decentralizaci veřejné správy. Tato snaha je přímo v pojmu demokracie, demokratického zřízení. Nejde při tom jen o otázku politickou, ale i o otázku zřehospodárnění celé veřejné správy, neboť decentralizace znamená, že stát nevykonává veškerou veřejnou správu, nýbrž část jí svěřuje nižším samosprávným svazkům, které mohou vše vyřizovat hospodárněji a účelněji.“

Prezident E. Beneš vystihl velmi trefně podstatu sporů mezi přívrženci krajského a zemského zřízení a obdobně jako Kuba-

lec či Mařádek upozornil, s čím — my bychom řekli, s jakým obsahem — připravovaná územně správní reforma souvisí. O samosprávě přívrženci krajského či župního zřízení nehovořili. Přitom bez samosprávy nemohla být vůbec řeč o skutečné demokratizaci a decentralizaci. Bez patřičné odezvy zůstávalo volání po vydání řádných zákonů a jednacích řádů místo zatímních nařízení ministerstva vnitra, aby základní požadavky samosprávy mohly být respektovány. Přitom se ukazovalo, že dosavadní přidělový finanční systém nestačí a že právě proto byla finanční situace v obcích a okresech tíživá. Volalo se rovněž po tom, aby obce řídili zástupci volení, nikoliv pouze jmenovaní jako doposud. Samosprávné sbory neměly být podřízeny ministerstvu vnitra, leda v některých případech taxativně vyjmenovaných v zákoně. Zastánci těchto názorů měli patrně na zřeteli zkušenosti takových zemí jako je Velká Británie či Švýcarsko, v nichž ministerstva nemají co mluvit do většiny samosprávných záležitostí a kde lidové orgány samosprávné řídí hospodářské, policejní, zdravotnické, školské a technické věci samy v rámci platných zákonů. Ve Švýcarsku vydávaly kantony dokonce i své vlastní zákony. Československo mělo ovšem i své vlastní samosprávné tradice a je škoda, že tyto tradice nebyly v nových poválečných podmínkách dále rozvíjeny.

25. května 1947 předložil poslanec dr. Vladimír Procházka jako zpravodaj ústavně právního výboru ÚNS jménem poslanců KSČ návrh na vtělení národních výborů do ústavy. Stupně národních výborů byly místní, okresní a krajské. Novinkou v soustavě národních výborů byl

FOTO B. BEILOVÁ

jejich nejvyšší stupeň — KNV. Do února 1948 se však KSČ nepodařilo prosadit přijetí svých návrhů, a to jak nové ústavy, tak nového územně správního členění.

(pokračování příště)

Prameny a literatura

- 1) Státní oblastní archiv v Opavě, fond ZNV, expozitura v Ostravě, kart. 1, 41, 65.
- 2) Obyvatelstvo Slezska a Hlučínska na základě sčítání lidu 1921. Opava 1924.

3) *Statistický lexikon obcí v zemi Moravskoslezské. Ústřední seznam míst podle zákona ze dne 14. 4. 1920 čís. 266 Sb. z. a n. Přítomné obyvatelstvo politických a soudních okresů r. 1930 podle národnosti, plošná výměra a počet domů.*

4) *Denní tisk 1945—1948: Nová svoboda, Nové slovo, Hlas lidové demokracie, Hlas.*

5) Kocích Miroslav: Úloha a místo expozitury ZNV v O-65, s. 325—343.

6) Dubský Josef—Chamrád Vladimír: *Pro krajské zřízení.* Praha 1947.

7) Moravec Josef: *Zemské, či krajské zřízení. Sborník prací Pedagogické fakulty v Ostravě. Historica II, řada C-6, 25, 1971.*

8) *II. severomoravské archívni sympozium. Sborník příspěvků. Referáty. Odborná sdělení. Státní oblastní archiv v Opavě 1986.*

9) *Osvobozená země. Moravskoslezský ZNV, expozitura v Ostravě 1947.*

ZMĚNY V ÚZEMNĚ SPRÁVNÍ ORGANIZACI NA OSTRAVSKU V LETECH 1945 - 1960

II. ČÁST (1948 - 1949)

VILÉM PLAČEK

Po únoru 1948 získaly práce spojené s přípravou nové ústavy i územně správního členění státu rychlý spád. Do ústavy 9. května bylo zakotveno, že správní soustava republiky je založena na krajském zřízení a že kraje se člení na okresy, okresy na obce. V podrobných ustanoveních k Ústavě 9. května 1948 bylo v § 167 uvedeno: „Územní správní celky budou též vytvořeny se zřetelem k potře-

bám národního hospodářství a ke kulturním a sociálním zájmům lidu.“ Veškeré přípravy územně správní reformy probíhaly pochopitelně po linii KSČ, která se stala nyní vedoucí silou společnosti a státu. Vláda projednala otázky související s reorganizací veřejné správy dne 26. října 1948.

K pochopení obsahu reorganizace veřejné správy je potřebné se seznámit s průběhem prvního celostátního sjezdu národních výborů v Kroměříži ve dnech 26. a 27. června 1948. To podstatně obsahoval ovšem

již dopis Klementa Gottwalda zaslaný účastníkům sjezdu, v němž vytyčil základní principy lidové demokracie a veřejné správy. Mimo jiné tu čteme: „Dřívější dvoukolejnost veřejné správy, tj. vrchnostenská správa státní a tzv. samospráva, byla odstraněna. Tato změna je přirozeným důsledkem výstavby lidové demokracie, neboť národní výbory jako nositelé a vykonavatelé vůle lidu jsou jednotnými orgány státní moci.“ V programu reorganizace lidové správy, který předložil na zmíněném sjezdu národním výborům a je-

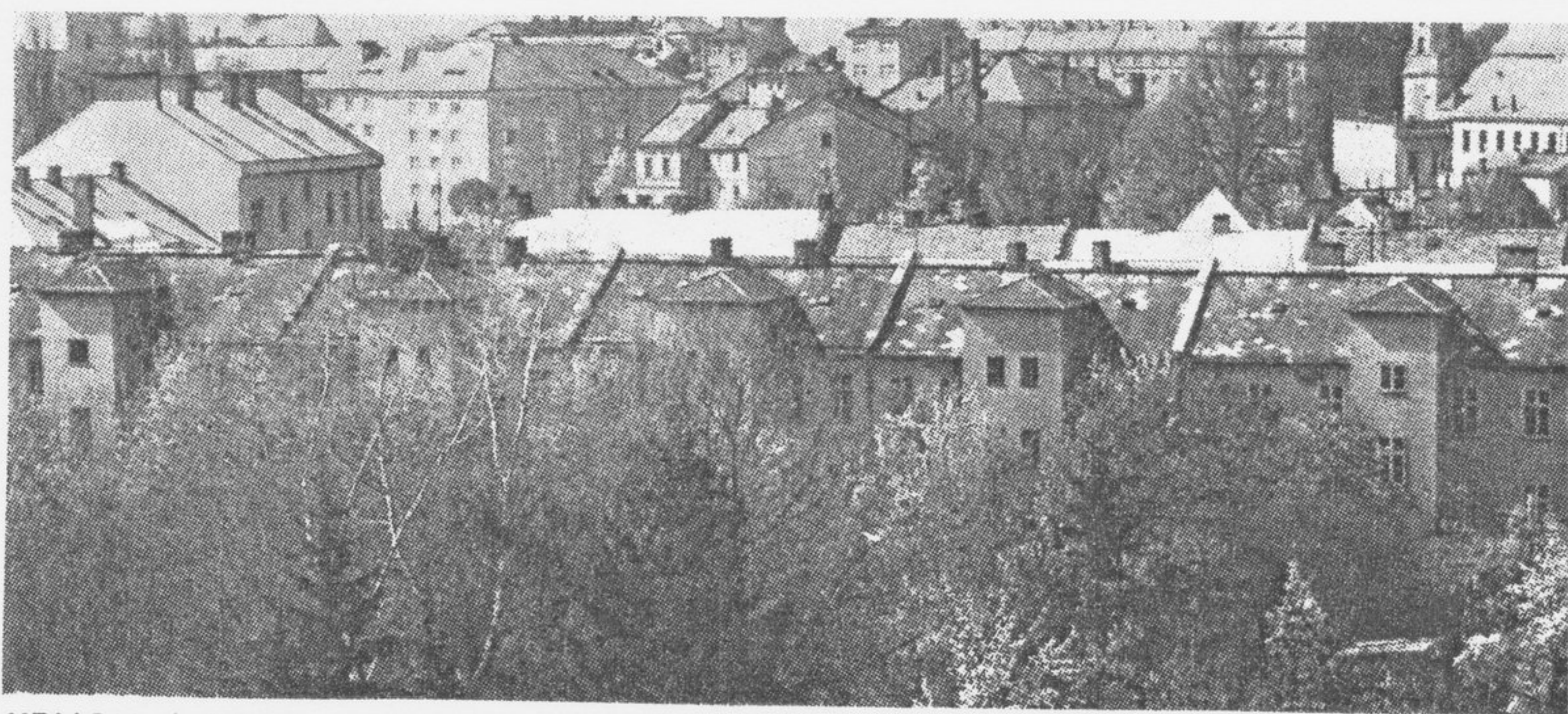
OSTRAVA - POHLED Z HALDY JÁMY
TROJICE K MARIÁNSKÝM HORÁM
KOLEM ROKU 1950 / FOTO R. JANDA

jich členům k vyjádření ministr Václav Nosek, byly tyto principy rozvedeny podrobněji. Uvádělo se, že v lidové demokracii není rozdíl ani spor mezi samosprávou a státní správou, které jsou příznačné pro veřejnou správu buržoazní s tím, že se tato „dvoukolejnost“ nyní likviduje. To byla ovšem jenom proklama- ce, analýza ukazuje, že se nyní veřejná správa začala přizpůsobovat novým potřebám, spjatým s důsledným uplatňováním principu demokratického centra- lismu, se zásadou plánovitosti, přičemž jednotným plánem se měla řídit i veřejná správa. V takovýchto podmínkách ne- bylo ovšem místo pro opravdo- vou samosprávu.

Dále se v návrhu programu reorganizace veřejné správy po- žadovalo, aby se v nejkratší době přikročilo — v souladu s Ústavou 9. května — k zavedení krajského zřízení. Kraje měly být ucelenými a hospodářsky vy- váženými celky, které vyhovují hlediskům plánovacím. Přitom zřízení krajů nemělo znamenat rozdrobení a roztržnění veřejné správy. Předpokládalo se dále, že krajské zřízení si vynutí v té či oné formě revizi územního us- pořádaní veřejné správy, tedy i okresů a obcí. Hranice okresů soudních a správních měly být upraveny tak, aby se kryly. No- vým hranicím správních obvodů národních výborů se měly při- způsobit též hranice obvodů do- savadních úřadů ochrany práce, finančních úřadů, plánovacích orgánů i orgánů hospodářské, sociální, školské a zdravotní správy. Počítalo se rovněž se zru- šením instituce statutárních měst. ONV, stejně jako KNV v krajích, se měly stát jediným orgánem veřejné správy v okrese, s výjim- kou okresních soudů a orgánů hospodářské samosprávy. K ONV se proto měly přičlenit okresní úřady ochrany práce, okresní ú- řady finanční, okresní školní vý- bory, lesní úřady dohlédací, úřady cejchovní. V závěru rezol- uce celostátního sjezdu národ- ních výborů v Kroměříži, do níž byly zahrnuty naznačené princi- py a postupy reorganizace, se uvádělo, že lidová správa po- třebuje, aby byly brzy stanoveny obvody a sídla KNV.

S konkrétnějšími údaji o při- pravovaném krajském zřízení vy- stoupil Václav Nosek na sjezdu odborářů z úřadů národních vý- borů dne 16. října 1948. V čes- kých zemích — dovídáme se — bude zřízeno 13 krajů, na Slo- vensku 16. Při určování krajů ne- bude možno přidržet se staré tradice krajských měst, vychá- zí se z přítomnosti a ze zamě- ření k budoucnosti. Kraje budou

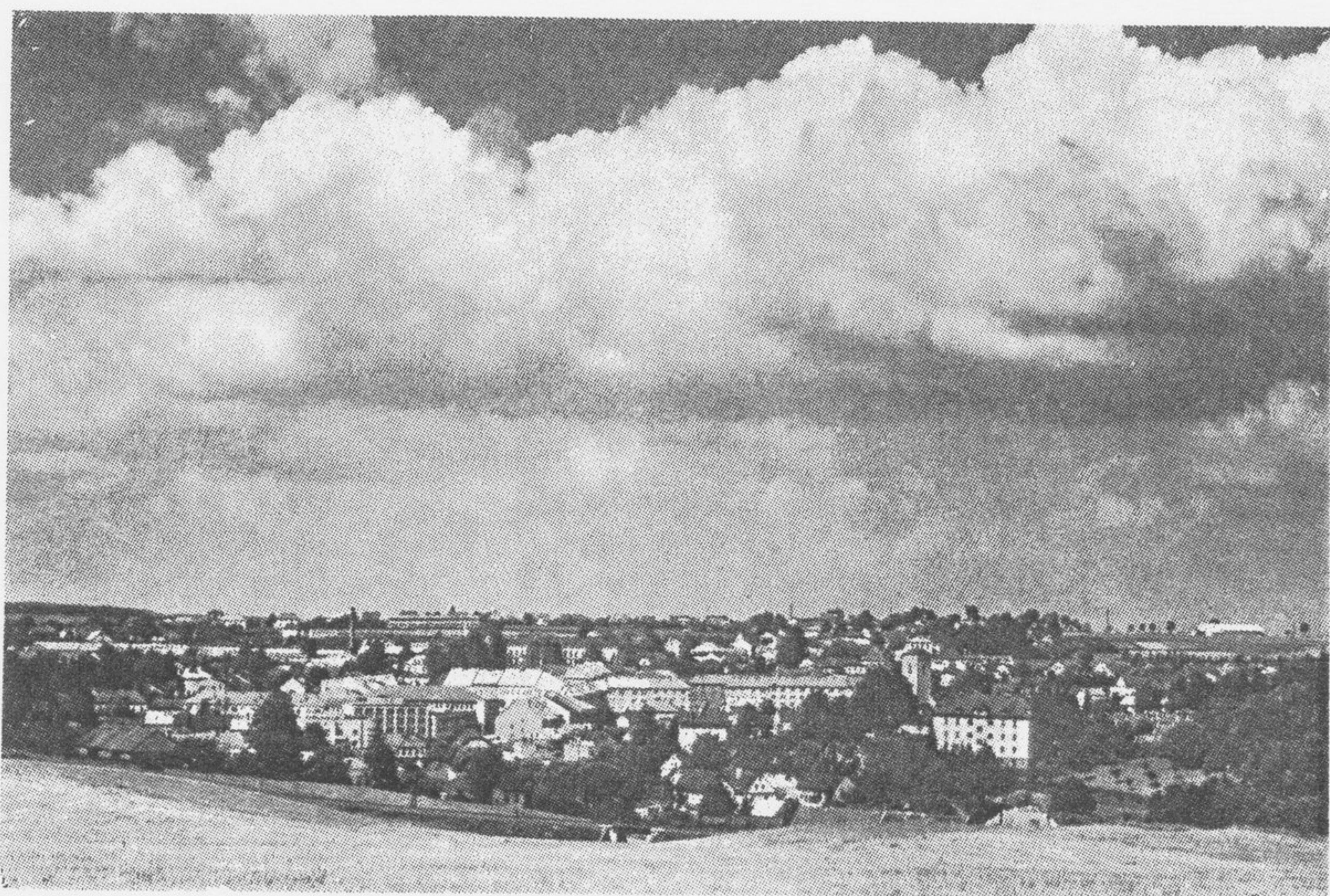

KRNOV / FOTO J. SOLNICKÝ

vytvořeny tak, aby byly ucelenými jednotkami po stránce admi- nistrativní, hospodářské i pláno- vací. „Reorganizace veřejné sprá- vy se nezastaví u ZNV,“ zdůraz- nil Václav Nosek, „provede se neprodleně také revize organi- zace okresů, jejím cílem bude upravit územní obvody i vnitřní organizaci okresů tak, aby byly živější a iniciativnější než do- sud.“ Územně se měly tedy o- kresy zmenšit.

něhož se měly vytvořit kraje střední velikosti s počtem oby- vatel asi 500 000, o rozloze 5 000 km² a průměrně asi s poč- tem 13 správních okresů. Jako nejvhodnější jednotka byl uznán okres rovněž střední velikosti o 50 obcích, s počtem obyvatel- stva od 35 000 do 50 000. Sa- motný zákon o krajském zřízení byl vydán dne 21. prosince 1949 pod č. 280/1948 Sb.

Ukažme si dále, jak byla re- organizace veřejné správy při-

VÍTKOV / FOTO J. SOLNICKÝ

Na již uvedeném zasedání vlády byla schválena osnova zá- kona o krajském zřízení, podle

pravována a realizována v ob- vodě ostravské expozitury. Roz- hodující slovo měly ovšem i v

NOVÝ JIČÍN / FOTO J. SOLNICKÝ

této oblasti orgány KSČ. Po prvé se o této reorganizaci jednalo v předsednictvu KV KSČ v Ostravě dne 15. října 1948. Po informaci o projevu, který přednesl dne 16. října 1948 ministr vnitra Václav Nosek na sjezdu odborářů z úřadů národních výborů, bylo přijato usnesení, které svědčí o tom, že vedoucím funkcionářům KV KSČ a ZNV, expozitury v Ostravě, bylo již

pracovních sil a dodavatele dřeva pro ostravský průmysl.

Předsednictvo KV KSČ v Ostravě se k otázce územně správní reorganizace vrátilo znovu dne 20. října 1948. Vlad. Chamrád informoval, že se zúčastnil spolu s Vit. Fuchsem na sekretariátě ÚV KSČ jednání o hranicích krajů a okresů a že v českých zemích byly již hranice krajů dohodnuty, až na hranice krajů

vlastního vyjádření ostře proti odstoupení okresu Jeseník, který byl dosud součástí obvodu ostravské expozitury, nenašli však pro své argumenty mnoho pochopení. Situace se vyhrotila v dilema: buďto ztratit okres Jeseník a Osoblažsko a získat okres Val, Meziříčí a Hranice, anebo usilovat o udržení Jeseníku a nezískat již dále nic. Nakonec se zástupci zmíněných tří krajů — Ostrava, Olomouc a Zlín — dohodli, že se ještě jednou sejdou a dohodnou na kompromisním řešení. Po obsáhlé rozpravě přijalo předsednictvo KV KSČ v Ostravě stanovisko: usilovat o okres Jeseník, ale žádat i okresy Val, Meziříčí a Hranice hlavně z důvodů hospodářských i politických, neboť kraj Ostrava by mohl tyto okresy politicky pozvednout. Tyto požadavky se měly vtělit do memoranda, které se mělo ihned předat Rudolfu Slánskému.

Hned následujícího dne po schůzi předsednictva KV KSČ v Ostravě, tj. 21. října 1948, se konala s předsedy ONV, ÚNV, OAV NF a s předsedy a tajemníky OV KSČ z obvodu ostravské expozitury porada k zaujetí stanoviska k eventuelním změnám hranic Ostravského kraje a jeho okresů. Vlad. Chamrád, předseda ZNV, expozitury v Ostravě, informoval, že při jednání na ministerstvu vnitra hájili zástupci ostravské expozitury požadavek, aby Ostravský kraj zůstal v hranicích této expozitury a dále požadovali, aby k Ostravskému kraji byl připojen okres Val, Meziříčí. Zmínil se také o tom, že zástupci kraje Olomouc požadovali přidělení okresů Jeseník a Bruntál, a upozornil, že bude záležet na zástupcích těchto okresů, jak přijmou požadavky olomouckých. V diskusi prohlásili zástupci okresu Jeseník a s nimi i zástupci okresu Krnov, že jsou pro kraj Ostrava. V bruntálském okrese se podle sdělení o otázce přičlenění okresu ke kraji Olomouc nebo Ostrava intenzivně uvažovalo. Kraj Ostrava jim vyhovoval po stránce politické, kdežto po stránce hospodářské a komunikační měl okres lepší spád do Olomouce. Bruntálští zástupci, třebaže sami byli pro připojení okresu Bruntál ke kraji Ostrava, žádali, aby jim byla ještě poskytnuta lhůta pro projednání tohoto stanoviska v širším kolegiu. Hned ovšem protestovali proti eventuelnímu odtržení Hornobenešovska od okresu Bruntál a jeho připojení k okresu opavskému. Vlad. Chamrád odpověděl, že o připojení Hornobenešovska k okresu Opava se bude jednat v tom případě, kdyby Bruntálsko při-

OPAVA / FOTO A. PUSTKA

dříve známo, jak má vypadat nový Ostravský kraj. Krajskému tajemníkovi KSČ Vítězslavu Fuchsovi bylo totiž uloženo jednat s KV KSČ ve Zlíně o postoupení okresu Valašské Meziříčí a eventuálně i okresu Rožnov Os-

Ostrava, Olomouc a Zlín. Olomoučtí požadovali připojení okresu Jeseník (Frývaldov) a byli by případně ochotni postoupit Ostravskému kraji okres Hranice a podporovat jej, aby získal okres Val, Meziříčí. Zástupci nově zřizovaného kraje Olomouc požadovali prý dokonce i okres Krnov. Naproti tomu představitelé okresu Rožnov byli ochotni připojit se ke kraji Ostrava. Dále se

BÍLOVEC / FOTO J. SOLNICKÝ

travskému kraji. Předseda ZNV, expozitury v Ostravě, Vladimír Chamrád měl jednat přímo se zástupci uvedených okresů. Odůvodňovalo se to tím, že oba okresy, tedy Valašské Meziříčí a Rožnov, mají větší spád k Ostravě než ke Zlíně a také tím, že by Ostrava potřebovala připojení těchto okresů jako rezervoár

dovidáme, že olomoučtí funkcionáři přijeli do Prahy dříve než ostravští a jednali s Rudolfem Slánským, generálním tajemníkem KSČ, a jinými představiteli KSČ, jež ovlivnili ve svůj prospěch.

Oba ostravští zástupci — Vit. Fuchs a Vlad. Chamrád — vystoupili na ÚV KSČ dle jejich

padlo ke kraji Olomouc. Dále oznámil, že lze očekávat i další menší změny v hranicích okresů, ty hlavní změny by měly být dohodnuty na poradě zástupců krajů Olomouc a Ostrava a okresů Bruntál, Jeseník, Krnov, Val. Meziříčí a Hranice, která byla svolána na následující den do Bruntálu.

Na této poradě byly dohodnuty, resp. konstatovány požadavky na tyto změny: z okresu Jeseník připojit k okresu Krnov Heřmanovice. Okres Bruntál se rozhodl požadovat z okresů Moravský Beroun a Rýmařov obce Moravský Kočov, Valšov, Karlov, Karlovec, Roudno, Bílčice, Moravská Harta, Nová Pláň, Tylov. Přitom Hornobenešovsko mělo nadále zůstat v bruntálském okrese. Okres Opava projevil zájem o 4 obce bruntálské: Velké Heraltice, Košetice, Bratřikovice a Sádek. Po delší rozpravě bylo dohodnuto, aby obec Sádek připadla k okresu Opava. Nově zřizovaný okres Vítkov měl získat z hranického okresu obce Luboměř a Spálov, z okresu Mor. Beroun obce Kunčice, Medlice, Kerhartice, Herčivald (Lesy), Budišov, Staré a Nové Oldřůvky, Rudoltice, Barnov, Šumvald (Podlesí), Guntramovice, Luboměř. Dále bylo dohodnuto připojit k tomuto okresu Gručovice, Mankovice, Horní Vražné a Hynčice z okresu Nový Jičín. K okresu Bílovec měla být připojena z okresu Opava obec Hlubočec. Z okresu Hlučín se měly k Ostravě připojit obce Třebovice, Martinov, Hošťálkovice, Bobrovníky, Lhota, Petřkovice a Koblav; z okresu Fryštát obec Vrbice; z okresu Místek obce Šenov, Bartovice, Vratimov, Horní Datyně, Krmelín, Stará Ves, Praskovice, Brušperk a z okresu Český Těšín obce Šumbark a Dolní Lutyně. Dále se měly z okresu Fryštát k okresu Český Těšín připojit obec Albrechtice a z okresu Český Těšín k okresu Místek obce Dolní Bludovice, Soběšice, Horní a Dolní Domaslovice a Dobratice. Poměrně dluho se diskutovalo o zřízení nového okresu Frenštát. Nakonec bylo dohodnuto vytvořit nový okres z obcí soudního okresu příborského a frenštátského se sídlem v Kopřivnici; k němu se měly ze správního okresu Nový Jičín připojit obce Štrambersk, Ženkla, Veřovice; k okresu Místek se měla připojit obec Čeladná.

Jinak bylo dohodnuto zachovat celistvost kraje v rámci dosavadního obvodu expozitury ZNV v Ostravě a připojení okresu Val. Meziříčí v souladu s faktory geografickými a národohospodářskými, které prokazují, že

HLUČÍN / FOTO J. SOLNICKÝ

jde, jak se uvádělo, o dokonalý celek. Poukazovalo se na to, že kraj má velmi dobré možnosti pro zásobování obyvatelstva, neboť kolem ostravského centra jsou zemědělské okresy, které poskytují vhodné pastviny pro chov dobytka. Hojnost lesů v této oblasti skýtá dostatečné

Val. Meziříčí 551 obcí a 848 464 obyvatele v 13 okresech.

Na poradě v Bruntále, která se konala dne 22. října 1948 za přítomnosti zástupců kraje Olomouc a Ostrava a okresů Jeseník, Bruntál, Krnov, Rýmařov, Mor. Beroun, Hranice a Přerov, opakovali bruntálští, jeseničtí i krnovští, že chtějí připadnout k Ostravě, a to jednomyslně a bez výhrad. Oznámili, že toto

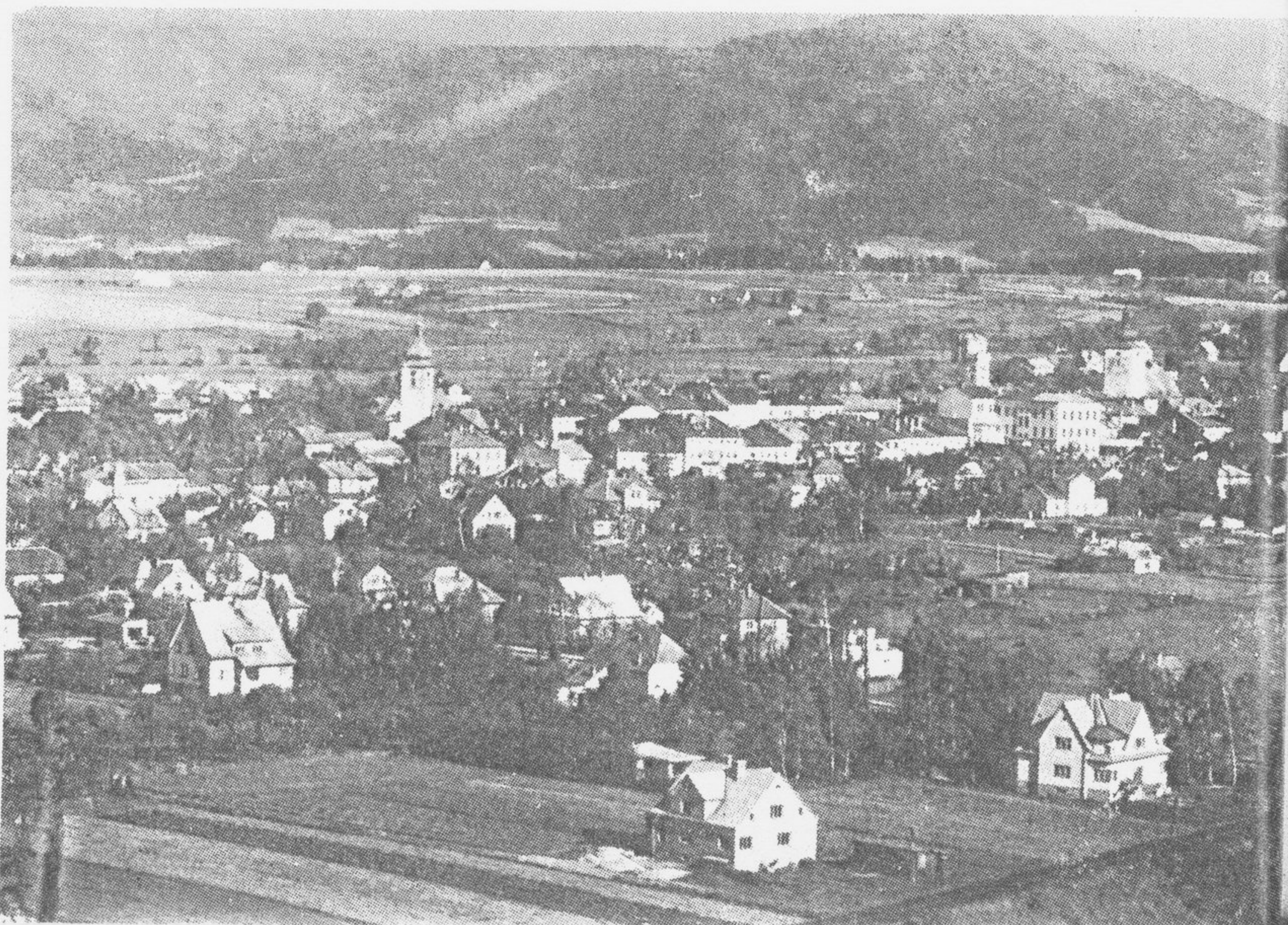
MÍSTEK / FOTO J. SOLNICKÝ

množství důlního dříví pro OKD. Dále se uvádělo, že okres Val. Meziříčí je pro kraj Ostrava potřebný tím, že je jednak rezervuárem pracovních sil, jednak příhodným místem pro výstavbu rekreačních a sociálních zařízení. Kraj Ostrava měl tak mít 14 správních okresů s 598 obcemi a 894 473 obyvateli, bez okresu

své stanovisko hodlají obhajovat i na nejvyšších místech. Zprávu o tomto jednání zaslala ZNV, expozitura v Ostravě, ještě téhož dne ministerstvu vnitra.

I když ministr vnitra ve svém projevu v Dobrušce dne 24. října 1948 prohlásil, že je zbytečné vysílat delegace do Prahy s požadavky, aby ten či onen

FRENŠTÁT / FOTO A. PUSTKA

okres byl zachován a sousední zrušen, protože tyto problémy budou řešeny v bezprostřední blízkosti okresů, tj. v krajích samotných, odjížděla do Prahy jedna delegace za druhou. Skutečnost byla totiž taková, že o tom, ke kterému kraji má připadnout ten který okres, rozhodovalo se direktivně zde. Na schůzi předsed-

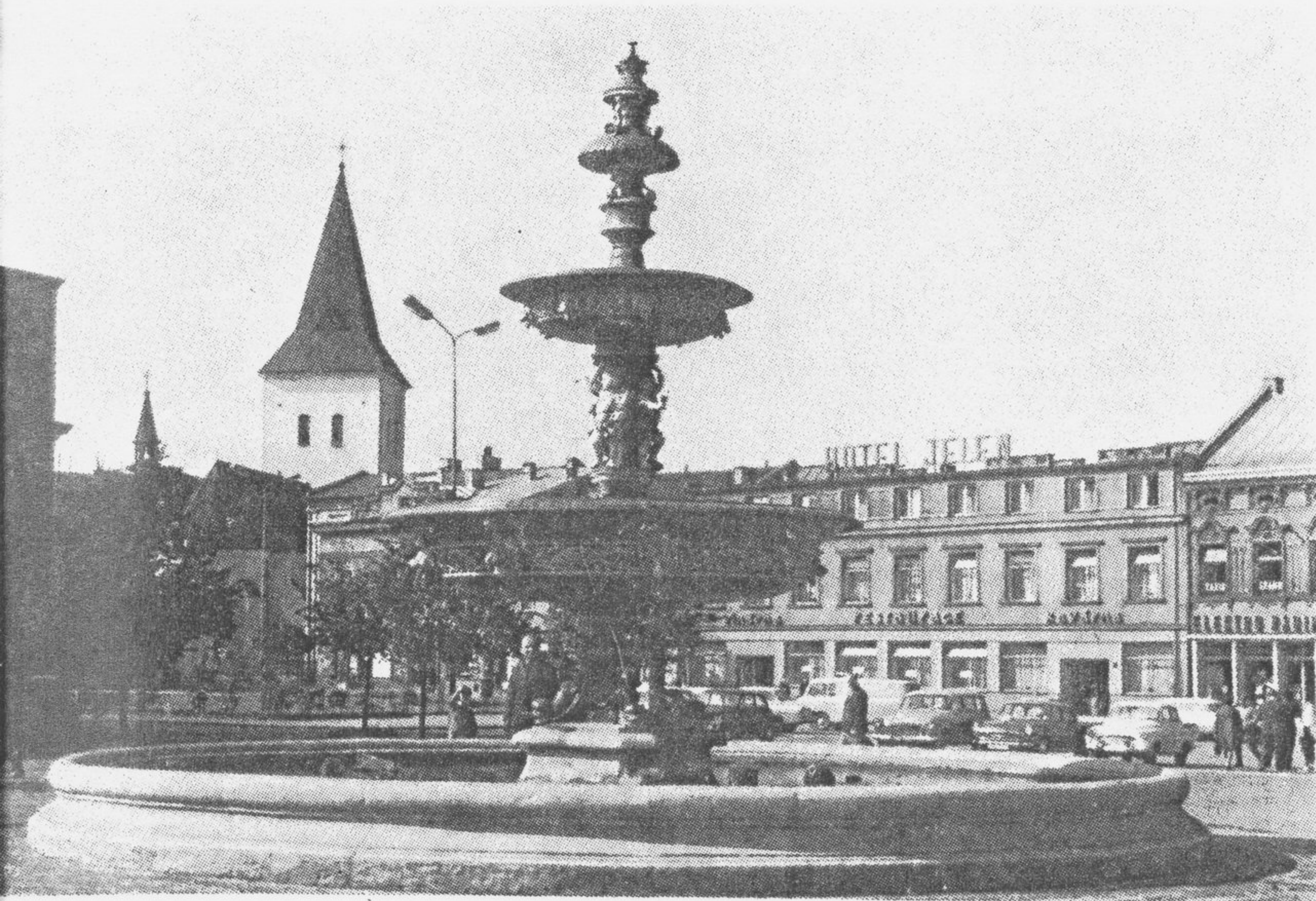
Fuchs, Viktor Linhart, Vlad. Chamrád a Hynek Kožušník mohla ještě jednou spornou záležitost projednat s jeho odpovědnými pracovníky. Jednání se uskutečnilo dne 11. října 1948, a to s Ladislavem Kopřivou a Marií Švermovou, kteří prohlásili, že věc, přestože o ni předsednictvo ÚV KSČ již jed-

vodů okresů kraje Ostrava, jak jej předložil Vlad. Chamrád, kromě okresů Hlučín a Opava, jejichž hranice měly být určeny až po definitivním rozhodnutí předsednictva ÚV KSČ o hranicích kraje. O konečných hranicích okresů Opava a Hlučín měli pak již rozhodnout Vít. Fuchs a Vlad. Chamrád sami.

V zájmu úplnosti se zmíníme ještě o poradě představitelů krajů Ostrava, Olomouc a Zlín, která se konala dne 22. listopadu 1948 a na níž se jednalo o hranicích těchto krajů. Pro případ, že by okresy Jeseník a Bruntál měly připadnout kraji Olomouc, požadovali zástupci kraje Ostrava, aby získali alespoň okres Val. Meziříčí, avšak zástupci kraje Zlín s tímto požadavkem nesouhlasili. Proto se domáhali ostravští aspoň soudního okresu Rožnov pod Radhoštěm, a když ani tento požadavek zástupci kraje Zlín neakceptovali, žádali alespoň o připojení obcí Horní, Prostřední a Dolní Bečvy soudního okresu Rožnov p. R., tvořící jižní svahy Beskyd. Opět bezvýsledně. Proto se ZNV, expozitura v Ostravě, obrátila dne 24. listopadu 1948 na ministra vnitra Václava Noska o podporu s odůvodněním, že jediné na jižních beskydských svazích (po ztrátě okresu Jeseník) by se mohla zřizovat dětská sanatoria pro hornické děti.

Po třetím čtení (rozuměj změnách) k 23. listopadu 1948 vypadal návrh správního obvodu KNV v Ostravě takto: v obvodě bylo 11 okresů včetně statutárních měst Ostravy a Opavy se 472 obcemi a 790 262 obyvateli. Na okres Bílovec připadlo 39 obcí, Frenštát 19, Fryštát 21, Hlučín 36, Nový Jičín 56, Krnov 65, Místek 50, Opava (včetně statutárního města) 66, Ostrava (včetně statutárního města) 25, Český Těšín 45 a Vítkov 50. O dva dny později se konalo plenární zasedání KV KSČ v Ostravě, na němž byly hranice (tedy tyto hranice) označeny za definitivní. Ale ke změnám, byť nikoliv již známým, docházelo i nadále.

Při čtvrtém čtení 3. prosince 1948 zahrnoval obvod KNV Ostrava 475 obcí, tedy oproti třetímu čtení z 23. listopadu 1948 o 3 obce více, se 790 262 obyvateli. K daleko četnějším změnám došlo však uvnitř Ostravského kraje, tj. mezi jeho jednotlivými okresy. Okres Frenštát měl mít místo 19 obcí 23, okres Hlučín místo 36 obcí 32, okres Nový Jičín místo 56 obcí 57, okres Krnov místo 65 obcí 66, okres Místek místo 50 obcí 45, okres

FRYŠTÁT / FOTO J. SOLNICKÝ

nictva ÚV KSČ dne 5. listopadu 1948 byla podávána zpráva o jednání předsednictva ÚV KSČ, které rozhodlo, že okresy Jeseník a Bruntál připadnou ke kraji Olomouc, kdežto Hornobenešovsko zůstane v kraji Ostrava. Po dlouhé debatě bylo roz-

nou rozhodlo, bude znovu vzata na pořad jednání. O výsledku tohoto jednání neměli ostravští přemrštěné představy. Proto pro případ, že by okresy Jeseník a Bruntál nepřípadly ke kraji Ostrava, měli požadovat, aby byla provedena alespoň změna hranic kraje, tzn. aby hraniční čára nešla od Zlatých Hor (Cukmantlu), ale od Albrechtic

ČESKÝ TĚŠÍN / FOTO A. PUSTKA

hodnuto požádat předsednictvo ÚV KSČ, aby delegace Ostravského kraje ve složení Vít.

na Žáry a dolů na rozhraní Krnova a Bruntálu okolo Horního Benešova.

Předsednictvo KV KSČ v Ostravě dne 11. listopadu 1948 projednalo a schválilo návrh ob-

Opava místo 69 obcí 66, Ostrava místo 25 obcí 26, okres Český Těšín místo 46 obcí 45 a okres Vítkov místo 51 obce 50. Toto čtení bylo sice poslední, ale k dílčí změně došlo ještě v lednu 1949, kdy obce Hněvošice a Vrba byly převedeny z okresu Hlučín do okresu Opava. Těmito změnami byly ukončeny přípravy v oblasti ostravské expozitury na územní a správní reorganizaci k 1. lednu 1949; pokud ovšem nepočítáme změny, které vyplynuly z výnosu ministerstva vnitra z 11. prosince 1948, jímž byl městem Ostrava i Opava odňat zvláštní statut a definitivně byl zamítnut jak návrh MNV v Příboře na zřízení nového správního okresu se sídlem v Příboře, tak i stížnost MNV v Kopřivnici, že rozhodnutím ZNV, expozitury v Ostravě, bylo město Frenštát p. R. místo města Kopřivnice určeno za sídlo ONV.

V bývalých statutárních městech Ostrava a Opava byly ustaveny Jednotné národní výbory, představující správní jednotku společnou pro město i okres. Nový kraj Ostrava ztratil tedy z obvodu bývalého ZNV, expozitury v Ostravě, okresy Jeseník a Bruntál (bez Hornobenešovska) a podstatnou část okresu Mor. Beroun — Budišovsko. Přesto byl tento kraj v českých zemích co do počtu obyvatel po Praze a Brnu největší.

Jak jsme viděli, rozhodující slovo v přípravě i realizaci územně správních změn, vstoupivších v platnost dnem 1. ledna 1949, měly orgány KSČ, a to zejména ústřední a krajské. Představitelům ostravské expozitury, vydávané v době, kdy se krajské zřízení prosazovalo, za jakýsi prototyp tohoto zřízení, se nepodařilo prosadit, aby se obvod této expozitury stal i obvodem kraje Ostrava. Nepodařilo se jim prosadit ani změny proti původnímu „návrhu“, zpracovanému v centru, a to ani v takových případech, kdy zástupci okresu, kterého se tato změna týkala, souhlasili. Po únoru 1948 prvky centrálního řízení v oblasti národních výborů rychle sílily, což se projevilo i v přípravě a realizaci sledované územně správní reformy. A bohužel nejenom této reformy. Vznikal a upevňoval se administrativně direktivní systém řízení, způsobující, že v národních výborech zůstaly nadále nerozvinuty demokratické principy a vazby, nemluvě o tom, že i mnohé z těch, které se rozvinuly v letech 1945 až 1948, byly okleštěny a potlačeny. Tento neblahý vývoj byl podněcován i mezinárodními aspekty, tedy studenou válkou

a proklamovanou potřebou urychlit výstavbu socialismu, ale hlavně souvisel ovšem s tehdejšími zkreslenými představami o socialismu. V těchto podmínkách probíhal výkon státní správy shora dolů téměř výlučně po linii aparátů národních výborů. Samosprávná stránka činnosti národních výborů byla postupně omezována, stala se formální, až přestala mít v národních výborech reálnou pracovní náplň. Podle zákona č. 279/49 Sb. byly národní výbory dotovány z centrálního rozpočtu. Administrativně direktivní řízení, jehož nástrojem se staly KNV a rozlohou menší ONV, souvisel ovšem úzce s dobovými představami o stranickém vedení socialistického státu včetně národních výborů s uplatňováním vedoucí úlohy KSČ. V druhé polovině padesátých let, zejména po celostátní konferenci KSČ z června 1956 rozpracovala vláda postup při decentralizaci státní správy, zjednodušení plánování a financování atd.; podstaty systému administrativně direktivního řízení se to však nedotklo.

Ostatně územně správní organizace, provedená k 1. lednu 1949, a to velmi často přes odlišný názor místních představitelů, natož samotného obyvatele, byla v dalších letech v určitém pohybu. Proto vydalo ministerstvo vnitra pokyny pro případnou úpravu stávajících hranic krajů a okresů. Vycházet se mělo z referátu, který přednesl ministr vnitra na sjezdu předsedů KNV v Lubochni dne 11. listopadu 1949. Podle těchto pokynů bylo posouzení důvodů navrhované hraniční úpravy svěřeno jednotlivým KNV, které měly po slyšení stanoviska příslušných ONV jednotlivé případy prozkoumat a s vlastním stanoviskem předložit do 30. září 1950 ministerstvu vnitra. Nesmělo ovšem jít o nějakou generální revizi hranic krajů nebo okresů. Mohlo se tedy jednat jen o menší korektury, tj. o změny v územním začlenění jednotlivých obcí. Kupodivu zjišťování zájmu, které v této záležitosti provedlo KNV v Ostravě v jednotlivých okresech, vyznělo všeobecně negativně. V žádném okrese — s výjimkou okresu Místek, se nepomýšlelo na změnu stávajících hranic. Ba bylo dokonce upuštěno i od zamýšlené změny krajských hranic v prostoru Rožnova p. R. — připojením Dolní, Střední a Horní Bečvy z kraje Gottwaldov (dříve Zlín) — a Slezské Harty, kraj Olomouc. V případě požadavku okresu Místek šlo o osadu Šprochovice, patřící ka-

tastrálně k obci Dolní Tošanovice v okrese Český Těšín, jejíž občané požádali o připojení k obci Dobratice v okrese Místek.

Při uvedeném šetření se nebraly v úvahu starší žádosti o připojení obce Petřvaldu z okresu Karviná k městu Ostrava, s čímž nesouhlasila rada ONV v Karviné, ani žádost ONV ve Vítkově o přičlenění obce Děrné s osadou Kostelec do jeho okresu z okresu Bílovec, proti čemuž se zásadně vyslovila rada ONV v Bílovci. Obdobně dopadla žádost o připojení osady Emauzy k obci Horní Vražné v okrese Nový Jičín, dále žádost o připojení obce Pohoř z okresu Nový Jičín k okresu Vítkov, obce Bilčice a osady Slezská Harta k okresu Vítkov a konečně obce Hořejší Kunčice z okresu Vítkov k okresu Opava. V úvahu se nebrala ani žádost o připojení obcí Dvorce, Majvald (Májůvka), Křišťanovice, Rejchartice a Bilčice z okresu Mor. Beroun k okresu Vítkov, a to v souvislosti s výstavbou Kružberské přehrady, protože ministerstvo vnitra doporučilo KNV v Olomouci, aby vyslovilo s touto žádostí souhlas.

V lednu 1952 předložil Městský národní výbor v Ostravě Krajskému národnímu výboru v Ostravě návrh na vytvoření nového okresu Ostrava a na změny řady okresů v souvislosti s tímto návrhem. Tento návrh byl však po připomínkovém řízení a vypracování další varianty odmítnut jako neaktuální. Nicméně na základě usnesení KNV v Ostravě z 20. listopadu 1956 byla s účinností od 20. května 1957 přece jenom uskutečněna změna ve správě ostravského okresu, spravovaného dosud MěNV. Byly vytvořeny okresy Ostrava - město a Ostrava - venkov, z územního obvodu města byla odloučena místní část Hrabová, která měla zemědělský charakter, a začleněna do okresu Ostrava - venkov jako samostatná obec, naopak do městského okresu byly včleněny obce Poruba, Třebovice a Pustkovec, které vytvořily městské čtvrti Ostrava - Poruba a Ostrava - Svinov, každou s obvodním národním výborem. Tehdy však nešlo o tak pronikavou změnu, jakou představoval návrh z roku 1952.

(dokončení příště)

Prameny a literatura:

1. Zemský archiv v Opavě, fond ZNV, expozitura v Ostravě, kart. 41, 59, 64
2. Tamtéž, fond KNV Ostrava, kart. 2428, 2687
3. Tamtéž, fond Sm KV KSČ v Ostravě, zápis ze schůze sekretariátu KV KSČ v Ostravě z 12. 1. 1949, zápisy ze schůzí předsednictva KV KSČ v Ostravě z 15. 10. 1949, 20. 10. 1948, 5. 11. 1948, 11. 11. 1948, 12. 1. 1949, zápis ze zasedání pléna KV KSČ v Ostravě z 25. 11. 1948
4. Nová svoboda, 17. 10. 1948, 22. 10. 1948, 24. 10. 1948, 11. 11. 1948, 2. 12. 1948, 3. 12. 1948, 7. 12. 1948, 23. 12. 1948
5. II. severomoravské sympozium. Sborník příspěvků, Státní oblastní archiv v Opavě 1986; Kocích, Miroslav: KSČ a rozvíjení funkce národních výborů jako orgánů státní moci a správy
6. Sikora, Stanislav: Problémy rozvoja a socialistickeho demokratizmu v činnosti národných výborov na Slovensku v počiatkoch socialistickej výstavby. Historický časopis, 37, 1989, č. 6

ZMĚNY V ÚZEMNĚ SPRÁVNÍ ORGANIZACI NA OSTRAVSKU V LETECH 1945 - 1960

III. ČÁST (1960)

VILÉM PLAČEK

Vznik Severomoravského kraje

Když vyšel zákon o novém územním členění státu č. 36/1960 Sb. ze dne 9. dubna 1960, byla tato územní reforma již provedena. Nikdo se však nad tímto dost nelogickým postupem nepozastavoval, ani samotní poslanci Národního shromáždění. Bylo tomu tak hlavně proto, že veškerá příprava i vlastní provedení územní reformy byly od počátku až do konce v rukou orgánů KSČ a k tomu zvlášť ustanovených komisí.

První signál v potřebě provést novou územní organizaci státu vzešel z úst prvního tajemníka ÚV KSČ Antonína Novotného na zářijovém zasedání ÚV KSČ, na kterém bylo jednáno o návrhu hlavních zásad třetího pětiletého plánu. Při té příležitosti vyslovil Antonín Novotný mimo jiné názor, že „dnešní územní organizace je již celým společenským vývojem překonána“. Přitom ta poslední územní reorganizace byla provedena

před 11-ti lety, tedy vlastně zcela nedávno. Novotný se neomezil jen na tento námět, ale pokládal za nutné jít ještě dále. Vyslovil názor, že KNV by měly být uspořádány tak, aby jejich územní členění bylo v co největším souladu s ekonomickými oblastmi, přičemž počet okresů by se měl podstatně snížit. Při vytyčování hranic nových, zvětšených okresů by se mělo vycházet z politických hledisek a brát zřetel i k dalším hlediskům (kulturním, územním, dopravním, k otázkám osídlení apod.). Na ONV by měla být

přenesena pravomoc z KNV. Orgány státní moci a správy by měly mít co nejbližší k výrobě. Novotný vyslovil rovněž názor, že by bylo správné ponechat dosavadní systém třístupňového řízení, tzn. KNV, ONV a MNV. Současně se vyslovil rovněž pro územní změny v obvodech obcí, přesněji pro jejich slučování, a to tam, kde jsou pro to ekonomické nebo jiné podmínky a kde si to občané výslovně přejí.

Nepodařilo se mi zjistit skutečné důvody, které přiměly Ant. Novotného k tomu, aby celkem nečekaně přišel s uvedeným „ná-

Kraj Severomoravský

se sídlem v Ostravě

v letech 1960–1990
s vyznačením
jednotlivých okresů

mětem". Tento „kamínek“ zapadal ovšem do celkové mozaiky opatření spjatých s přesvědčením, že v Československu zvítězil socialismus a že se stává aktuální výstavba komunismu. S novou kvalitou úkolů bylo tudíž nutno změnit - tak se asi uvažovalo - i organizační formy správy státu. Současně se připravovalo vládní nařízení o rozšíření pravomoci a odpovědnosti národních výborů a činnosti jejich orgánů (bylo přijato 10. června 1960), ale i nová ústava, v níž byl zakotven princip vedoucí úlohy KSČ ve státě a společnosti. S rozšiřováním pravomoci národních výborů měla stoupnout i pravomoc orgánů a organizací KSČ. Administrativně direktivní způsob řízení ekonomiky a celé společnosti měl tedy být zachován, resp. dále propracován s ohledem na nové podmínky a úkoly. Bez tohoto širšího dobového koloritu by bylo sotva možno pochopit, proč se 11 let po poslední územní reorganizaci měla znovu změnit územní organizace státu.

„Námět“ Ant. Novotného nebyl ovšem v KSČ a státě chápán jako podnět k zamyšlení a k analýzám, co by mohla nová územní organizace státu přinést, jaké náklady by si vyžádala a zda je v daných podmínkách skutečně potřebná, ale jako direktiva, kterou je nutno stůj co stůj splnit. Otázky nové územní organizace a opatření k jejímu zajištění se ocitly na lednovém zasedání ÚV KSČ znovu na pořadu s tím, že údajně s námětem Ant. Novotného vyslovily mezi orgány s organizacemi KSČ

i pracující souhlas. A třebaže se mělo teprve na tomto zasedání o projednávání otázek územní reorganizace rozhodnout, byl v referátě Ant. Novotného již nastíněn obraz nové územní organizace státu: 10 krajů (oblastí) a 108 okresů, a území hlavního města Prahy. Tento obraz zahrnoval však také již strukturu jednotlivých krajů a okresů. Severomoravský kraj se členil na 10 okresů, a to Bruntál, Frýdek-Místek, Karviná, Nový Jičín, Olomouc, Opava, Ostrava-město, Přerov, Šumperk a Vsetín. Hranice krajů a okresů měly být definitivně stanoveny až po jejich projednání v organizacích KSČ a na veřejných schůzích.

Ukažme si dále, jak se konkrétně postupovalo při vytváření Severomoravského kraje a jeho jednotlivých okresů. Tento pohled vypovídá o skutečném postupu této územní reorganizace mnohem více než rozbor oficiálních usnesení a informací z centra. Krajská komise KSČ pro uspo-

řádání severomoravské oblasti byla utvořena na schůzi předsednictva KV KSČ v Ostravě dne 5. listopadu 1959. Současně byli delegováni pro tvoření nových okresů krajsí zmocněnci. V krajské komisi KSČ byl vedoucí tajemník KV KSČ, předseda KNV, předseda krajské plánovací komise, zástupci krajů Gottwaldov a Olomouc a sekretářem komise byl vedoucí druhého oddělení KV KSČ v Ostravě. Na této schůzi předsednictva KV KSČ v Ostravě byl pravděpodobně již znám konkrétní návrh budoucího Severomoravského kraje, o čemž svědčí skutečnost, že se členy krajské komise KSČ stali zástupci gottwaldovského a olomouckého kraje a že na této schůzi byl vytyčen požadavek přičlenění „Gottwaldova města s okolím“ do severomoravské oblasti. Tento požadavek měl přednést na ÚV KSČ vedoucí tajemník KV KSČ v Ostravě Drahomír Kolder. A je více než pravděpodobné, že již na této schůzi byly známy návrhy na uspořádání nových okresů. Svědčí o tom skutečnost, že předsednictvo KV KSČ v Ostravě zaujalo stanovisko ke sporným otázkám jejich hranic. Tak se měl Třinec přičlenit k okresu Frýdek-Místek, Bohumín k okresu Karviná a sídlo dosavadních tří okresních celků - Bruntál, Krnov, Jeseník - zvolit v městě Bruntálu.

Na schůzi předsednictva KV KSČ v Ostravě, konané dne 11. listopadu 1959 a rozšířené o účast zástupců KV KSČ Gottwaldov a Olomouc, se jednalo o otázkách nové územní organizace znovu. Zástupci KV KSČ v Gottwaldově měli při té příležitosti přednést stanovisko, které nebylo v souladu s předchozími dohodami. Znamenalo to, že nyní šlo o oficiální jednání, kterému předcházely kontakty, o nichž nic nevíme. V uvedeném stanovisku

PŘÍBOR, ULICE ČS. ARMÁDY, VÝSTAVBA Z POČÁTKU 60. LET / FOTO J. SOLNICKÝ

OSTRAVA-PORUBA, V POPŘEDÍ SÍDLIŠTĚ Z KONCE 50. A POČÁTKU 60. LET / FOTO J. SOLNICKÝ

KARVINÁ-RÁJ NA POČÁTKU 60. LET / FOTO J. SOLNICKÝ

požadovali gottwaldovští, aby Bystřicko bylo rozčleněno mezi nové okresy Kroměříž a Přerov a aby město Kojetín bylo přičleněno k Jihomoravskému kraji. Po obsáhlé rozpravě byla přijata dohoda: nerozdělovat Bystřicko a ponechat je celé v Jihomoravském kraji; město Kojetín s přilehlými obcemi ponechat v severomoravské oblasti. Poté bylo domluveno doporučit ÚV KSČ, aby dosavadní okres Čadca byl ponechán ve sféře slovenské a aby nebyl přičleněn k severomoravské oblasti.

Dále se na sledované schůzi předsednictva KV KSČ v Ostravě jednalo o otázce hranic nových okresů. U okresu Ostrava se měla ještě vyjasnit otázka

spádových obcí. U okresu Nový Jičín se mělo ještě prozkoumat, které další obce z Bílovecka by měly připadnout v úvahu pro přičlenění k tomuto okresu. U okresu Opava nebyl akceptován požadavek na přičlenění měst Bílovec a Fulnek k okresu. Katastr města Horní Benešov měl připadnout okresu Bruntál. Nový okres Opava se neměl pro velkou rozlehlost dále rozšiřovat, naopak mělo se prozkoumat, které obce odtud by se mohly stát součástí okresu Nový Jičín. Město Zlaté Hory se mělo ponechat u okresu Bruntál. Dále byl vysloven souhlas s tím, aby vojenský objekt z Bruntálska byl přičleněn k okresu Olomouc. V okrese Vsetín byla sporná otázka jeho sídla rozhodnuta ve prospěch města Vsetína. K návrhům nových okresů Šumperk, Přerov a Frýdek-Místek nebylo připomínek.

Uvedené návrhy, o nichž jednalo předsednictvo KV KSČ v Ostravě rozšířené o zástupce byr Olomouc a Gottwaldov, byly patrně zpracovány příslušnými okresními komisemi KSČ a schváleny v příslušných byrech OV KSČ. Znamená to, že jednání v okresních komisích KSČ a v byrech OV KSČ sledované schůzi předsednictva KV KSČ v Ostravě předcházela a konala se nejpozději v říjnu nebo počátkem listopadu 1959.

Na plenárním zasedání KV KSČ v Ostravě, konaném dne 7. prosince 1959, byly shrnuty a schváleny více méně již definitivní návrhy nové územní organizace ve Slezsku a na severovýchodní Moravě. Obvod Severomoravského kraje zahrnoval dosavadní kraje Ostrava, dále Olomouc kromě okresu Prostějov a západních částí okresu Šumperk. Z kraje Gottwaldov byl do Severomoravského kraje začleněn okres Vsetín, Valašské Meziříčí, část okresu Valašské Klobouky a Holešov. Nový Severomoravský kraj zahrnoval území o rozloze 11 096 km², 1 118 obcí a 1 658 153 obyvatel. Svým charakterem to byla oblast průmyslově zemědělská s rozhodujícím průmyslem báňským a hutním. Ve srovnání s jinými novými kraji v českých zemích byl Severomoravský kraj rozlohou pátý, počtem obyvatel druhý (za Jihomoravským krajem) a hustotou obyvatelstva hned za hlavním městem Prahou. Díky těmto hodnotám byl i počet obyvatel v jednotlivých okresech až na okr. Bruntál poměrně větší než dosahoval průměr v českých zemích.

Při vytváření obvodů nových okresů se vycházelo v oblasti, kterou v této stati sledujeme, hlavně z požadavku, aby nové okresy tvořily účelné ekonomické celky jak z hlediska průmyslové, tak i zemědělské výroby. K jiným faktorům - vzdor původním pokynům - se přihlíželo jen druhořadě. V tom byla hlavní slabina nové územní organizace, což se částečně projevilo na veřejných schůzích, na nichž se jednalo o hranicích jednotlivých okresů, a hlavně ovšem následně v roce 1968, kdy se připravovala další územní a správní reforma. Místo dosavadních 23 okresů, resp. jejich částí, nacházejících se na území nového kraje, bylo vytvořeno 10 okresů. Nešlo ovšem všechno zcela hladce, jak o tom svědčí různé meziokresní „taha-

CELKOVÝ POHLED NA OPAVU KO-
LEM ROKU 1960 / FOTO A. PUSTKA

nice", nemluvě o připomínkách z řad občanů. Přitom se připomínky z většiny okresů, které nespádaly do roku 1960 ke kraji Ostrava, nepodařilo zatím plně podchytit.

Nový okres Bruntál zahrnuje dřívější okresy Bruntál, Krnov a Rýmařov. Z okresu Jeseník byly k němu připojeny obce Zlaté Hory, Ondřejovice, Horní a Dolní Udolí a Rejvíz. Z okresu Opava: Horní Benešov, Sosnová, Horní Životice, Svobodné Heřmanice a Staré Heřminovy; z okresu Šternberk okres Krahulčí. Okresní komise KSČ uznala za správné připomínky z obcí Brumovice a Úbla z okresu Krnov, z obce Bedřichov z okresu Rýmařov, že je pro ně ekonomicky výhodnější, aby obce Úblo a Brumovice byly přiřčeny k okresu Opava a obec Bedřichov k okresu Šumperk. V posledních dnech před ukončením jednání o návrhu nového okresu byly okresní komisi KSČ projednány ještě poslední dvě sporné otázky, vztahující se k obcím Hůzová na Rýmařovsku a Úvalno na Krnovsku. U obce Hůzová vzhledem k tomu, že se výhledově počítalo se spojením této obce s Arnolticemi a že zde hospodařil jenom státní statek, bylo rozhodnuto, aby tato obec byla nadále ponechána v okrese Bruntál. Uznány nebyly ani důvody obce Úvalno pro připojení k okresu Opava, takže i tato obec byla nadále ponechána v okrese Bruntál. Nový okres Bruntál slučuje tedy v podstatě tři pohraniční okresy, osídlené obyvateli několika národností.

V popředí toho, nač se měl soustředit, byla zemědělská problematika s dosídlováním mnoha obcí.

Nový okres Frýdek-Místek byl vytvořen z dřívějšího okresu Frýdek-Místek, části okresu Ostrava-venkov, a to obcí jižně od města Ostravy, dále z východní části okresu Frenštát kromě města Frenštátu p. R. a dále z jižní části okresu Český Těšín, a to hlavně Třinecka a Jablunkovska. V roce 1966 byly k městu Ostrava připojeny Výškovice a v roce 1975 ještě Nová Bělá, Stará Bělá a Proskovice. Jádrem ekonomiky tvořil a tvoří hutní průmysl se železárnami v Třinci a Lískovci. Ale je zde i lehký průmysl a k důležitým odvětvím patří i zemědělství. Připomínky z řad polského obyvatelstva se vyskytly zejména v obcích dřívějšího okr. Český Těšín, jehož likvidace a rozčlenění k dvěma novým okresům Frýdek-Místek a Karviná se nepokládalo za správné. Připomínky nebyly vzaty v úvahu.

Nový okres Karviná byl vytvořen z dřívějšího okresu Karviná, dále z části okresu Ostrava-venkov, zahrnující Bohumínsko a město Havířov s okolím, a konečně ze 13 obcí dřívějšího okresu Český Těšín včetně města Český Těšín. Jádrem ekonomiky tvořil báňský průmysl se 6 velkodoly a 3 doly ve výstavbě, dále hutní průmysl s Železárnami a drátovnami v Bohumíně a Karvině, dále elektrárny a závody strojírenského, chemického, potravinářského a spotřebního průmyslu. Citlivou otázkou bylo národnostní složení obyvatelstva (Češi, Slováci, Poláci, Maďaři aj.). Také v tomto okrese se vyskytly v obcích s polským obyvatelstvem připomínky k likvidaci

a rozdělení dřívějšího okresu Český Těšín.

Obvod nového okresu Nový Jičín byl vytvořen z původního okresu Nový Jičín, dále ze 24 obcí bývalého okresu Bílovec, 20 obcí bývalého okresu Vítkov, 3 obcí bývalého okresu Frenštát včetně města Frenštát p. R., 4 obcí bývalého okresu Hranice a 1 obce bývalého okresu Ostrava-venkov. K návrhu nového okresu Nový Jičín, zejména k začlenění obcí ležících na jeho hranici, byly z řad obyvatelstva připomínky. Tak v obcích Kunčice p. O. a v Košatce byli občané pro připojení k okresu Frýdek-Místek, v obcích Kozí Loučka a Vysoká k okresu Přerov. Připomínky se objevily rovněž v obcích Výškovice, Vřesina, Klimkovice a Polanka, v nichž se občané dožadovali vytvoření a připojení k okresu Ostrava-venkov. Tyto připomínky byly sice projednávány na schůzích KSČ a na veřejných schůzích, avšak uvedené obce zůstaly nadále v okrese Nový Jičín. Jde o okres průmyslově zemědělský. Jádrem jeho průmyslu je Tatra Kopřivnice a Tatra Studénka, dále Štramberské cementárny a další významné závody (Autopal, Strojtext, Tonak, Karnola, Optimit Odry, Romo Fulnek).

Nový okres Olomouc vznikl z dosavadních okresů Olomouc-město a Olomouc-venkov, Šternberk, podstatné části okresu Litovel a několika obcí okresu Prostějov, Kojetín, Hranice a Zábřeh. Jádrem jeho ekonomiky tvoří strojírenský průmysl, představovaný hlavně podniky Moravské železářny, Sigma, Uničovské strojířny, Moravie, a dále zemědělstvím s poměrně vysokou úrodností půdy.

Nový okres Opava byl vytvořen z dřívějšího okresu Opava kromě 5 obcí z Hornobenešovska, z celého bývalého okresu Hlučín, z větší části bývalého okresu Vítkov (29 obcí), 12 obcí bývalého okresu Bílovec, 5 obcí bývalého okresu Ostrava-venkov a ze 2 obcí bývalého okresu Krnov. Při jednáních na veřejných schůzích se objevily v některých obcích připomínky, které byly vzaty při konečném řešení v úvahu jen částečně. Na Vítkovsku rezonovaly v připomínkách obavy, zda se v novém okrese bude dostatečně pamatovat na specifické hospodářské a kulturní problémy pohraničních obcí. Pro některé obce z bývalého okresu Bílovec byla opět přitažlivější Ostrava než Opava, a proto se domáhaly změny. Občanům z těchto obcí se zdůvodňovalo, že jejich obce mají převážně zemědělský charakter, a proto patří k okresu opavskému. Z bývalého okresu Krnov požádali o připojení k okresu Opava občané obcí Brumovice, Úblo a Úvalno. Žádostem prvních dvou obcí bylo vyhověno, naproti tomu žádosti obce Úvalno, v níž byla pro opavský okres jen část obyvatel, nikoliv. V novém opavském okrese má z průmyslu dominantní postavení strojírenství a lehký průmysl - Ostroj, Minerva, Moravolen, Karnola, Lisovny nových hmot. Z těžkého průmyslu zasluhuje zmínku Moravsko-Slezská armaturka Dolní Benešov. Významné místo má v ekonomice okresu zemědělství s poměrně dobrou úrodností půdy. V roce 1976 bylo ostatně od opavského okresu odloučeno a připojeno k Ostravě 7 obcí (Antošovice, Hošťálkovice, Koblov, Krásné Pole, Lhotka, Petřkovice a Plesná).

Nový obvod města Ostravy zahrnoval kromě obcí z dosavadního obvodu obce Hrabová, Bartovice a Martinov, dále Stará

Bělá - Březí a část území Petřkovic, na kterém se nacházely uhelné doly Lidice a Urx - všechno z dřívějšího okresu Ostrava-venkov. Území města Ostravy tvořilo 7 obvodů: Ostrava I, Mar. Hory, Zábřeh, Vítkovice, Slezská Ostrava, Radvanice a Poruba. Dbalo se tedy na to, aby obvod města Ostravy měl výlučně městský ráz. Dřívější okres Ostrava-venkov byl zrušen a jeho jednotlivé obce byly připojeny k okolním okresům Frýdek-Místek, Nový Jičín, Karviná a Opava. Ostatně od 1. ledna 1966 byla v souvislosti s výstavbou Jižního města přičleněna k městu Ostrava obec Výškovice, spadající dosud pod okres Frýdek-Místek. Od tohoto okresu byly k městu Ostrava připojeny k 1. lednu 1975 obce Stará Bělá, Nová Bělá a Proskovice. Konečně s účinností od 24. dubna 1976 byly z okresu Opava vyčleněny a připojeny k městu Ostrava obce Antošovice, Hošťálkovice, Koblov, Krásné Pole, Lhotka, Petřkovice a Plesná. Ke stejnému datu připadla k městu Ostrava i obec Polanka n. O., která byla dosud součástí okresu Nový Jičín. Jádrem ekonomiky města Ostravy byl a je rozsáhlý hutní, strojírenský a báňský průmysl. Z báňského průmyslu zde bylo 26 podniků a závodů, z toho 11 dolů; z hutního průmyslu zejména VŽKG a NHKG.

Nový okres Přerov byl vytvořen z dřívějších okresů Přerov a Hranice a z části Kojetínska a Holešovska. K okresu Hranice náleželo dříve 66 obcí, Přerov 50 a Kojetín 11. Z bývalého okresu Holešov přešlo do nového okresu Přerov 11 obcí a 1 obec z okresu Olomouc. Jádrem ekonomiky se stal průmysl, doprava a stavebnictví. K nejvýznamnějším průmyslovým podnikům patří Hranické cementárny, Přerovské strojírní, Meopta a Prefa. Rovněž zemědělství má v ekonomice okresu významné místo a patří spolu se zemědělskou výrobou

v okrese Olomouc a Opava k nejproduktivnějším v Severomoravském kraji.

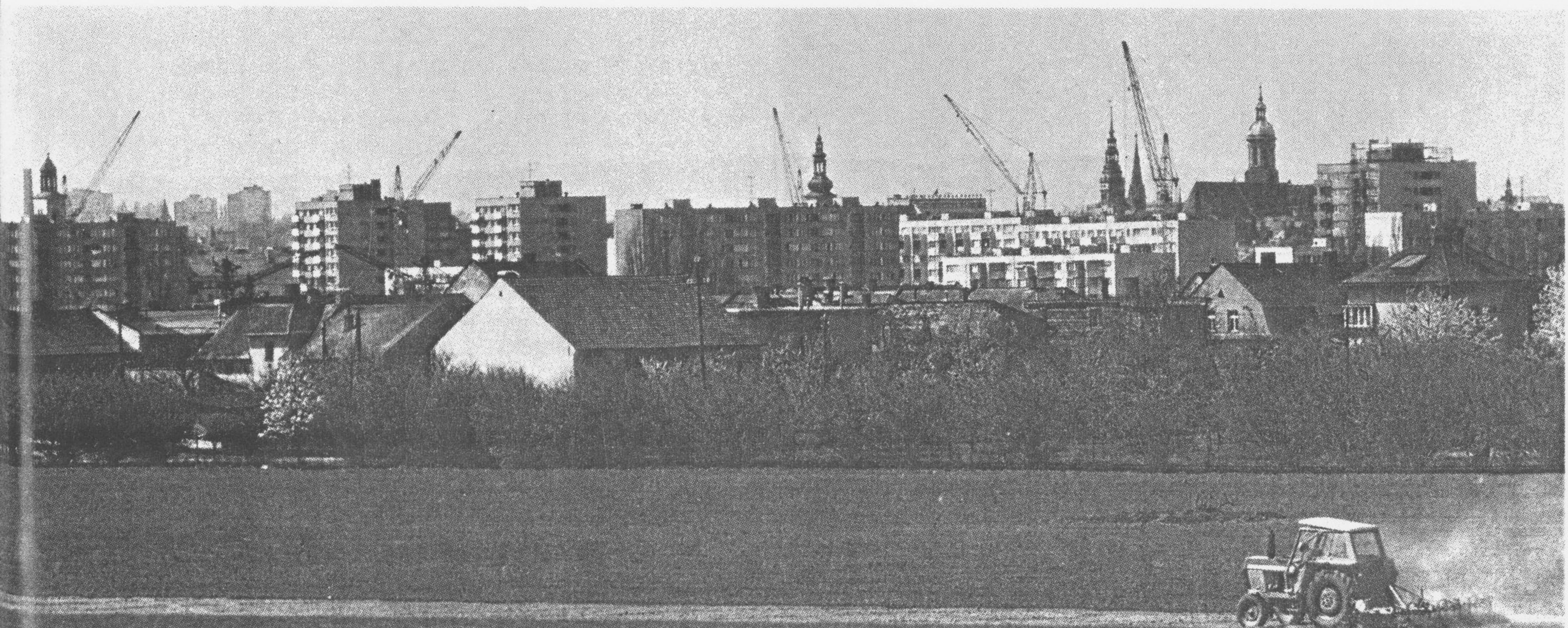
Nový okres Šumperk byl vytvořen z dřívějších okresů Jeseník, Šumperk a Zábřeh, jakož i z několika obcí okresu Šternberk. Jádrem ekonomiky okresu je strojírenství a dobývání rud. Významné místo má zde i zemědělství s poměrně rozsáhlou řepářskou oblastí.

Nový okres Vsetín byl vytvořen z dřívějšího okresu Vsetín a Val. Meziříčí kromě několika obcí, které připadly novému okresu Přerov, a dále z 9 obcí bývalého okresu Val. Klobouky. Z průmyslu je nejvýznamnější strojírenství (MEZ, Tesla, Moravskoslezské pletárny) a zemědělství má zde převážně horský ráz.

Místo původních 23 okresů, resp. jejich částí, nacházejících se na území nového Severomoravského kraje, bylo tedy vytvořeno 10 okresů. Největší rozlohu má okres Šumperk, představující 17% celokrajské rozlohy, s podílem 15,8% následuje okres Bruntál a s 14% okres Olomouc. Špičku v počtu obyvatel představovalo město Ostrava s podílem 14,1% celokrajského počtu obyvatel, následoval okres Karviná s podílem 12,6% a okres Olomouc s podílem 12,1%. V hustotě obyvatelstva zaujímal suverénně první místo město Ostrava s 1 944 obyvateli na 1 km², následoval s 569 obyvateli okres Karviná a se 149 obyvateli na 1 km² okres Frýdek-Místek.

V závěru této stati se vraťme ještě jednou k zápisu z plenárního zasedání KV KSČ v Ostravě ze 17. prosince 1959. V úvodních partiích hlavního referátu si řečník položil otázku, z jakých zásad vyšel ÚV KSČ při proponování nové územní organizace státu, a odpověděl, že základním článkem jejím i celého uspořádání národních výborů je princip demokratického centralismu. Druhým činitelem, nezbytným pro rozvoj národního

VÝSTAVBA MĚSTA OPAVY V 70. LETECH / FOTO A. PUSTKA

hospodářství celé země včetně oblastí, okresů a míst, k jehož potřebám se v podstatné míře přihlíželo, byl podle ÚV KSČ celostátní národohospodářský plán. Dále pokládal řečník za nutné dodat, že podle direktiv ÚV KSČ bude národní hospodářství i nadále řízeno ústředně. My ovšem víme, že na centrálně plánovaný rozpočet byla napojena i celá soustava národních výborů. Přitom i po provedené reorganizaci národních výborů zůstala i nadále zachována třístupňová organizace. Konečně ÚV KSČ měl za to, že je možno nadále ponechat dosavadní katastry jednotlivých obcí. K slučování obcí mělo docházet jen tam, kde došlo již dříve k určitému seskupení neby splnutí obcí, a jen za plného souhlasu obyvatelstva

příslušných obcí. My víme, že se tato direktiva nedodržovala a že docházelo až k překotnému a neúčelnému slučování obcí, a to zejména v Severomoravském kraji. Územně správní organizace státu z roku 1960, provedená typicky politicky-byrokratickou cestou, akcentovala tedy jednostranně ekonomické zřetele a necitlivě zasahovala do vžitých a tradičních vazeb. Např. zcela ignorovala národnostní zřetele, což bylo v Severomoravském kraji v obcích s polskou národností skupinou zvláště nelibě pocítováno. Původní návrh obvodu Severomoravského kraje zahrnoval dokonce i slovenský okres Čadca. O těchto a dalších problémech se dovídáme mnohem více při další připravované územní a správní reorganizaci z roku 1968.

Prameny a literatura
Zemský archiv v Opavě, fond
Sm KV KSČ v Ostravě:

- Materiály k ustavující krajské konferenci KSČ Ostrava - březen 1960
- Zápis ze zasedání pléna KV KSČ v Ostravě ze 7. 12. 1959
- Záписы ze schůzí byra KV KSČ v Ostravě z 5. 11. 1959, 11. 11. 1959, 18. 11. 1959
- Záписы s ustavující okresní konference KSČ z března 1960 z okresů Sm kraje.

II. severomoravské archivní sympozium. Sborník příspěvků. Referáty. Odborná sdělení. Státní oblastní archiv v Opavě 1986. Nová svoboda, orgán KV KSČ v Ostravě, 13. 11. 1959, 16. 1. 1960, 23. 1. 1960, 24. 1. 1960.